Стр. 5

## Днес в броя

**Доходите на младите висшисти нарастват с близо 15% за последната година, сочи Рейтинговата система на висшите училища**

Стр. 3



**Проф. Георги Вълчев,** министър на образованието и науката: „Започват срещи във всички 28 области с представители на образователната система, местната власт и бизнеса. Целта е да се набележат конкретни мерки за преодоляване на проблемите в образованието по места“

Стр. 8 – 9



**Проф. Найден Шиваров,** директор на Националния STEM център: „Боря се да се направи един STEM ден в училище. Дали ще е в месеца, дали ще е в седмицата, дали ще е STEM седмица в учебната година. Но искам да има такъв ден, в който децата да се занимават изключително и само със STEM“

Българска академия на науките
www.bas.bg

АПИС
Силата на информацията

®
# АЗ·БУКИ

*Вестникът е правоприемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.*

Четете ни на **www.azbuki.bg**

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Брой 41 (1786) 15 – 21 октомври 2026 г. Година XXXV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,10 €



*Снимка Пресцентър на МОН*

*Заместник-председателят на Европейската комисия с ресор „Технологичен суверенитет, сигурност и демокрация“ Хена Виркунен посети Националния STEM център в София, където разгледа част от специализираните лаборатории и наблюдава демонстрации на съвременни технологии, включително с участието на хуманоиден робот.*

***Още на стр. 2***

# Създават български Scopus

*По нова национална програма ще бъде създаден национален цитатен индекс, който ще дава информация за постиженията на родните учени*

Изграждане и поддържане на автоматизирана система „Български цитатен индекс“ с интегриран асистент с изкуствен интелект – това е една от целите на публикувания за обществено обсъждане проект на Решение на Министерския съвет за одобряване на проект на Национална програма „Български цитатен индекс“.

Основната цел на Програмата е осигуряване на условия за интегриране на данни за постиженията на българската наука в международното научно пространство чрез изграждане на национална инфраструктура за оценка на научните постижения на български език, основана на наукометрични показатели, се посочва в доклада към проекта, подписан от министъра на образованието и науката.

Друга от целите на Програмата, насочена към осигуряване на условия за прилагане на наукометрични методи за оценка на българските научни постижения, е административно и функционално изграждане на Междубиблиотечен център „Български цитатен индекс“, обхващащ всички академични библиотеки в страната, включително на БАН и Централната селскостопанска библиотека. Той ще поддържа база данни за цитирания на научни публикации на български автори на български език.

Автоматизираната система „Български цитатен индекс“ ще бъде с уеб базиран достъп и двуезичен интерфейс (български и английски). Тя ще предлага и възможност за интегриране към библиографски бази данни и чуждестранни научни бази данни. В проекта е записано, че тя ще доразвие разработен по проект към Фонд „Научни изследвания“ от 2017 г. софтуерен прототип за автоматизирана система „Български цитатен индекс“.

Индикативният бюджет на 5-годишната Програма, която отразява интереса на МОН да се изгради система за оценка на постиженията на българските учени, научните организации и научните издания, е до 3,5 млн. евро. Финансирането е чрез бюджета на МОН на етапи от по 12 месеца.

*На стр. 2*

# България е сред водещите в Европа по златни медали от олимпиади

**Диляна КОЧЕВА**

„България е една от водещите страни в Европейския съюз, когато става въпрос за абсолютни постижения в международни олимпиади, и е №1 в Европейския съюз по златни медали на глава от населението“, заяви заместник-председателят на Сдружението на олимпийските отбори по природни науки Елена Маринова. Тя представи резултатите от първата година на националната кампания „УЧАСТВАЙ! Олимпиадата е за всички“ и обяви началото на новото ѝ издание за учебната 2026/2027 г.

Маринова посочи, че за една година българските ученици са спечелили общо 103 медала от международни, европейски, младежки и балкански олимпиади по природни науки. От тях 24 са златни, 32 – сребърни, и 47 – бронзови.

„Чрез участието на учениците в олимпиадите правим видими успехите на нашата образователна система, защото, колкото и да сме фокусирани върху нейните проблеми, не трябва да отричаме, че в нея се случват и хубави неща. Има много деца, които трябва да бъдат насърчени, за да разгърнат своите възможности“, заяви просветният министър проф. Георги Вълчев.

Той подчерта значението на участието в различни олимпиади, което помага на учениците да придобият увереност в собствените си способности.

„За нас е изключително важно чрез явяването на олимпиади учениците да свикнат на толерантни отношения помежду си, защото този тип състезания не са от обичайните предизвикателства, които стават популярни през социалните мрежи“, обясни проф. Вълчев.

По думите му олимпиадите допринасят и за формирането на общностни и колективни нагласи, които са особено важни в съвременното общество.

„По-масовото участие в олимпиадите би допринесло повече за утвърждаване на един нов личностен модел, към който учениците биха могли да се стремят“, отбеляза проф. Вълчев.

Той допълни, че предстоят промени, които ще изведат образователната система на по-високо ниво.

*На стр. 3*

9 770861 399001

# Заместник-председателят на Европейската комисия Хена Виркунен посети Националния STEM център в София

Изпълнителният заместник-председател на Европейската комисия с ресор „Технологичен суверенитет, сигурност и демокрация“ Хена Виркунен посети Националния STEM център в София, съобщават от Пресцентъра на МОН.

Тя разгледа част от специализираните лаборатории и наблюдава демонстрации на съвременни технологии, включително с участието на хуманоиден робот. Директорът на Националния STEM център проф. Найден Шиваров запозна заместник-председателя на ЕК с възможностите за практическо обучение на учители и ученици, експериментиране и прилагане на иновативни подходи в преподаването на природни науки, технологии, инженерство и математика.



Посещението ѝ привлече и международно медийно внимание. Снимки от визитата бяха публикувани от международната медийна платформа на „Ройтерс“, а Европейската комисия представи фотогалерия от събитието в своята аудиовизуална библиотека.

Гостуването в STEM центъра е част от официалната визита на Хена Виркунен в България, чиято програма включваше срещи с министър-председателя Румен Радев, министъра на иновациите и дигиталната трансформация Иван Василев и представители на водещи компании от българската технологична индустрия.

Националният STEM център отвори врати на 29 септември. Високотехнологичната сграда е изградена по Националния план за възстановяване и устойчивост на територията на „София Тех парк“. Тя разполага със специализирани лаборатории, зала за изкуствен интелект, студио за дигитални и аудио-визуални изкуства и работилници за практическа и приложна дейност. Националният STEM център е отворен за училищата от цялата страна. Той ще осигурява модерна среда и за подготовка на българските олимпийски отбори. АЗ-БУКИ

# Създават...

*От стр. 1*

В проекта се отбелязва, че с промените в Закона за развитие на академичния състав в Република България от 2018 г. и измененията в Правилника за прилагането му се въвеждат изисквания, свързани с отчитане на научния принос на учените. По същество, те са свързани с необходимостта от наличието на публикации и цитирания, обхванати от световни бази данни с научна информация.

Към настоящия момент обаче водещите световни наукометрични системи, като Scopus и Web of Science, са доминирани от англоезични научни издания и трудно намират място публикации на български език. А това води до недостатъчно представяне на научната продукция на български език, особено в областта на хуманитарните и обществените науки, където изследванията на учените често са насочени към национална проблематика и публикуването на трудовете им в издания с висок импакт фактор е трудна задача, пише в мотивите към проекта.

Посочва се още, че редица държави са предприели стъпки за създаване на национални индекси, които да представят научната продукция на учените. Поддържането на национална система е провокирано най-вече от това, че „голяма част от публикациите на учени от неанглоезични държави остава „скрита“ и недостъпна за световното научно общество“.

В същото време, цитатен индекс се използва не само при оценка на учените, но и при акредитацията на висши училища, при определянето на техния рейтинг, както и за развитие на националната политика в областта на науката, академичната издателска продукция и качеството на публикуваните научни издания, пише още в проектодокумента.

Предвижда се въвеждането и верифицирането на данни за цитирания на публикации на български учени на български език за период минимум от 10 години, както и поетапното асоцииране на всички академични библиотеки в страната към Междубиблиотечния център за осигуряване на обмен на данни, устойчивост на процесите и развитие на автоматизираната система „Български цитатен индекс“.

Допустими бенефициери на средства по Програмата са академични библиотеки с функциониращи електронни каталози и с минимум 500 000 записа (включително на БАН и Централната селскостопанска библиотека), които реално ще допринесат за целите на Програмата и за споделения достъп до националната научна инфраструктура. Поетапно ще бъдат присъединени и други академични библиотеки – асоциирани членове, които имат необходимата инфраструктура и ресурс за изпълнение на Програмата.

Допустимите получатели на средства по Програмата сформират консорциум с водещ партньор Софийския университет „Св. Климент Охридски“, който е и координатор на Програмата. Консорциумът ще се управлява от Изпълнителен съвет с представители на всички организации партньори и председател, определен от Софийския университет.

Проектът предвижда и създаване на специализиран Надзорен съвет на Програмата.

В края на петгодишния период на действие на Програмата освен създаването на софтуер за автоматизирана система „Български цитатен индекс“ е заложено да бъдат въведени минимум 300 000 цитирания, най-малко 1000 заглавия на издания, поне 3000 автори и до 100 въведени институции – академични и научни, и издатели. Бележки, становища и предложения по проекта могат да бъдат изпращани до 12 ноември 2026 г. на имейл i.yoshovska@mon.bg. АЗ-БУКИ

# Акад. Васил Николов получи Голямата награда на БАН

## *Академията отбеляза 157 години от основаването си с тържествено събрание*

**Зина СОКОЛОВА**

Археологът акад. Васил Николов е носителят на Голямата награда за наука на БАН за 2026 г. Тази година отличието се присъжда в областта на обществените и хуманитарните науки. Председателят на БАН чл.-кор. Евелина Славчева връчи приза на акад. Васил Николов на тържественото събрание по случай 157 години от основаването Академията.

Акад. Николов е учен с международна известност в областта на късната праистория на Балканите. Има повече от четири десетилетия професионален път като археолог. Работил е в Националния археологически институт с музей на БАН, на който е бил и директор. Бил е и заместник-председател на БАН. Има богат опит на терен, който му позволява да развие методиката на проучване на праисторическите селища и селищни могили. Открива и проучва с екипа си и най-ранния в Европа праисторически солодобивен градски център – Провадия-Солницата, както и свързаните с богатството му най-ранни каменни крепости на нашия континент.

Научните интереси на акад. Васил Николов обхващат късната праистория в българските земи. Той е автор и на 20 колективни монографии и самостоятелни изследвания, както и на много статии и студии в български и чужди научни издания. Акад. Николов утвърждава и в международната научна общност, и у нас тезата, че първата европейска цивилизация се заражда и развива на Балканите, включително по българските земи. Носител е на редица ордени и медали.

Акад. Васил Николов благодари за подкрепата на колегите, които са го номинирали за наградата, и на членовете на комисията, които са му я присъдили.

„За мен е чест, че така високо са оценени моите научни приноси – заяви акад. Николов. – Целият ми професионален път премина в Националния археологически институт с музей на БАН и се гордея, че с нещо съм допринесъл за доброто име на тези национални научни институции.“

Ученият подчерта, че през последните 40 години има възможност да работи с екип от по-млади учени. Той е убеден, че работата на учения не е само в това да натрупва знания, но те трябва да бъдат предавани на младите колеги. По думите му късната праистория по българските земи е част от големия разказ за първите раннеземеделски общества на европейския континент. Българските земи са в центъра на една зона, в която е възникнала и се е развила първата европейска цивилизация. Проучването на останките от тази цивилизация е голяма отговорност, както са отговорност и тяхната интерпретация и представяне пред научната общност и обществото.

„През всичките тези години съм се стремил да правя това и затова приемам Голямата награда за наука на БАН не само като признание на това, което съм успял да постигна, а и като оценка и признание за българската праисторическа наука“, каза акад. Васил Николов.

„Българската академия на науките отбеляза 157 години от основаването си с тържествено събрание. Тази година фокусът на тържеството е поставен върху прерастването на Българското книжовно дружество в Българска академия на науките през 1911 г.“, обяви зам.-председателят на БАН проф. Еманоил Мутафов, водещ на събитието.

*Снимка БАН*



*Председателят на БАН чл.-кор. Евелина Славчева връчи на акад. Васил Николов Голямата награда за наука на Академията за 2026 г.*

В своето слово председателят на БАН чл.-кор. Евелина Славчева отбеляза, че повече от век след преобразуването си, Българската академия на науките продължава да отстоява високите стандарти за научно качество, обективност и академична почтеност. Това е институция с особена отговорност за развитието на българската наука и за утвърждаването на нейния авторитет в европейското и световното научно пространство.

„И нека не забравяме, че зад институцията стоят преди всичко хората – поколения български учени, които със своите знания, талант и отдаденост са изграждали научния авторитет на България и продължават да допринасят за развитието на световната наука“, подчерта в словото си председателят на БАН.

Акад. Георги Марков от Събранието на академиците и член-кореспондентите на БАН представи академично слово „Преобразуване на Българското книжовно дружество в Българска академия на науките през 1911 г.“.

„Фарът на Възраждането осветява и сочи пътя на бъдещите поколения в продължение на 157 години, въпреки бурите и високите вълни на съдбовните събития“, каза акад. Марков.

На тържественото събрание присъстваха предишни председатели на Академията, народни представители, представители на различни институции, ректори на университети, учени и университетски преподаватели.

# МОН започва диалог за образованието по региони

*Министър Георги Вълчев участва във форум на Сдружението на общините, посветен на образованието*



Снимка Пресцентър на МОН

*В своето изказване по време на форума министър Георги Вълчев обърна специално внимание на необходимостта от повишаване качеството на преподаване*

Държавата и общините трябва да вървят в една посока, за да се постигат по-добри резултати в образованието“, заяви министърът на образованието и науката проф. Георги Вълчев по време на форума „Общините по-близо до училищата – от отговорности към реално участие“ в рамките на Годишната среща на Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ), съобщава Пресцентърът на МОН.

Просветният министър подчерта, че образованието е надпартийна кауза и по-високото му качество изисква общи усилия на държавата, общините, училищата и семействата. По думите му е необходимо институциите да работят в партньорство и да търсят решения, съобразени с конкретните потребности на отделните региони.

В тази връзка, проф. Вълчев съобщи, че започват срещи във всички 28 области на страната с представители на образователната система, местната власт и бизнеса. Целта е да бъдат обсъдени предизвикателствата пред образованието по места и да се набележат конкретни мерки за тяхното преодоляване.

По време на форума бяха представени резултати от проучване на социологическата агенция „Тренд“ за нагласите към училищното образование. Над 50% от анкетираните определят ниската дисциплина като един от основните проблеми, а 47% посочват нейното подобряване като приоритет. Също толкова открояват качеството на учителите като важен фактор за доброто образование. Според 49% от участниците училището трябва да предлага повече практически занимания.

По отношение на подобряването на дисциплината МОН вече представи комплекс от мерки, които включват по-силен акцент върху превенцията и ранната подкрепа за учениците, по-активно взаимодействие със семействата и въвеждане на единна система от поощрения, предупредителни и корективни мерки и санкции, припомнят от МОН.

Министър Вълчев обърна специално внимание и на необходимостта от повишаване качеството на преподаване. По думите му е важно да се подобри подготовката на бъдещите учители още в университетите, като се постави по-силен акцент върху практическите умения и работата с учениците.

Сред приоритетите е и промяната на учебните програми, така че те да бъдат по-малко претрупани, с по-достъпен език и да дават повече възможности за усвояване и прилагане на знанията.

Важен акцент в изказването на министъра бе и развитието на професионалното образование. Проф. Вълчев подчерта необходимостта от повишаване на неговото качество и привлекателност, така че повече ученици да го избират като възможност за придобиване на знания, умения и успешна професионална реализация. Той посочи, че повишаването на общото ниво на подготовка в училище е важно условие за успешното обучение и в професионалните гимназии.

Председателят на Комисията по образованието и науката в 52. НС Димитър Здравков също постави на фокус професионалното образование, като приветства, че е сред приоритетите на МОН. По думите му общините трябва да бъдат мост между училищата и бизнеса и да съдействат за по-тясното обвързване на обучението с потребностите на пазара на труда.

„Системата на образованието следва да е отговорност на цялото общество“, каза още председателят на Парламентарната комисия по образованието и науката.

В първата част на форума участва и кметът на Враца и член на УС на НСОРБ Калин Каменов, който представи опита на общината с Математическата академия във Враца. Той постави акцент върху предизвикателствата пред местната власт и приоритетите в развитието на образованието на общинско ниво.

Във втория панел, посветен на професионалното образование, участваха Христо Христов – кмет на Шумен и член на КС на НСОРБ, Ваня Тивидошева – директор на дирекция „Професионално образование“ в МОН, Николай Панайотов – директор на ПГ „Хенри Форд“ в София, и др.

Модератори бяха Нели Колева от Фондация „Заедно в час“ и Росен Костурков от Центъра за професионално обучение – „Тракия икономическа зона“. АЗ-БУКИ

*Кампания на Института за български език – БАН и в. „Аз-буки“*

НАПИСАНОТО ОСТАВА. ПИШИ ПРАВИЛНО!

## Думата *юрисконсулт* и проблемът с нейния правопис

**Деян ДРАГАНОВ***

При изписването на думата *юрисконсулт* често се допускат грешки. Причината е, че повечето хора погрешно мислят, че тя е словообразувателно свързана със съществителното *юрист* и я изписват неправилно като *юристконсулт*.

Думата произлиза от латинското *iurisconsultus*, което е образувано от формата за родителен падеж на съществителното *ius (iuris)*, което означава ‘това, което е предписано, закон’ (Oxford Latin Dictionary). Втората съставка – *consultus*, в цитирания речник е представена като два омонима: *consultus*[1] – ‘умел, практикуващ, образован, особено в областта на правото’ и *consultus*[2] – ‘адвокат, юрист’. Латинската дума *iurisconsultus* е засвидетелствана в трудовете на римския юрист Цицерон: „човек, който има такива познания за законите и обичаите в дадена държава, че да може да съветва, да действа и да осигури лице в неговите сделки“.

Съществителното *юрисконсулт* (също като *юрист*) навлиза в българския език като заемка от латински през немски. Според Българския тълковен речник с ред. Димитър Попов (1994) думата означава ‘постоянен правен съветник при учреждение или стопанско предприятие и защитник на интересите му пред съдебни и административни инстанции’. Според официалния правопис думата се изписва без *т* след *юрис*.

Със сходен произход и сходен начин на изписване са и думите *юрисдикция* и *юриспруденция*.

**Д-р Деян Драганов е асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.*

## България е сред водещите...

*От стр. 1*

Популяризирането на постиженията на българските олимпийци, от своя страна, допринася за по-голямата видимост на талантливите деца както у нас, така и по света.

Отличието „Олимпиец на 2026 г.“ получи Андрей Стефанов, ученик в XI клас на Първа частна математическа гимназия в София. Той е носител на два златни медала – от Международната олимпиада по математика (IMO) и Международната олимпиада по информатика (IOI).

Андрей е едва вторият българин с подобно постижение след Емануил Тодоров, който печели злато и от двете олимпиади през 1989 г. В световен мащаб той е 22-рият ученик, спечелил злато от IMO и IOI в една и съща година. През следващата година ще има възможност да надгради този изключителен успех.

С 10% се е увеличило участието на учениците в първия кръг на олимпиадите спрямо предходната година, отчитат организаторите. Това означава близо 7000 повече участници. Най-голям ръст е регистриран във Варна – 147%, или с 3000 ученици повече. Най-много са участниците в олимпиадата по математика.

Участието в ученическите олимпиади е безплатно на всички етапи. МОН подкрепя тяхното организиране и провеждане, подготовката на талантливите ученици и участието на националните отбори в международни състезания чрез НП „Ученически олимпиади и състезания“. По НП „Бъдеще за таланти“ се подготвят учители и се развива мрежа от национални и регионални школи по математика, информатика и природни науки.

„Първото издание на кампанията показа, че като обединим усилия, можем да стигнем навсякъде. БТА ще продължи да подкрепя „УЧАСТВАЙ! Олимпиадата е за всички“, заяви на пресконференцията главният секретар на БТА Юлия Соколова. Тя подчерта, че олимпиадите са не само път към медалите, а възможност за развитие на любознателността и за откриване на способности, които понякога самите ученици не подозират, че притежават.

„УЧАСТВАЙ! Олимпиадата е за всички“ се организира от Сдружението на олимпийските отбори и регионалните управления на образованието. Основната ѝ цел е да насърчи учениците да се включват в общинските кръгове на олимпиадите, както и да повиши ангажираността на учителите и директорите към участието в тях.

# Ученици от Кюстендил усвояват умения, които спасяват животи

**Северина ДИМИТРОВА**

Как да реагират, когато всяка секунда е решаваща, и как с правилни действия могат да помогнат за спасяването на човешки живот – това научиха ученици от осем училища в община Кюстендил в рамките на инициативата „Град, който спасява живот“ на „Ротари клуб“.

Обученията започнаха по време на „Седмицата на сърцето“, като поставиха акцент върху оказването на първа помощ, правилната реакция при спешен случай и практическото използване на автоматичен външен дефибрилатор (AED).

В инициативата се включиха ученици от ПГТ „Никола Й. Вапцаров“, Спортно училище „Васил Левски“, 6. ОУ „Св. Паисий Хилендарски“, ПГТ „Джон Атанасов“, ПГИМ „Йордан Захариев“, ПМГ „Проф. Емануил Иванов“, ПГСС „Св. Климент Охридски“ и 3. ОУ „Проф. Марин Дринов“.

Вместо да останат само слушатели, младите хора се включиха активно в заниманията, задаваха въпроси и упражняваха действията при спешни ситуации и работата с автоматичен дефибрилатор. Практическият подход им даде възможност да се запознаят с умения, които могат да бъдат решаващи в критичен момент.

Представителят на „Ротари Дистрикт 2482“ Александър Петров посети обучението в 3. ОУ „Проф. Марин Дринов“ и проследи работата с учениците. Обученията продължават през седмицата в Езиковата гимназия „Д-р Петър Берон“ и Първо ОУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Практическите занятия се провеждат със съдействието на Доброволния спасителен отряд към Сдружение „Завет за земята“, ръководен от Здравко Велинов.




Обучението на учениците е първият етап от по-широката цел на „Град, който спасява живот“. В следващата фаза се предвижда поставяне на автоматични външни дефибрилатори на ключови обществени места в Кюстендил, ясно обозначаване на местоположението им и последващи обучения на хората, които работят в непосредствена близост.

От „Ротари клуб“ – Кюстендил, изразиха признателност към директорите и училищните ръководства за подкрепата, към учителите за съдействието и към учениците за активното участие.

Инициативата поставя във фокуса на образованието умения с пряко значение за живота и здравето на хората. Защото подготовката за реакция при спешен случай започва със знанието, но изисква и практическа увереност – умения, които младите хора могат да пренесат извън класната стая и да използват, когато помощта е най-необходима.

# Бургас започва зелена промяна

*Екологичните знания се превръщат в лична отговорност и активни действия*

*Снимка Община Бургас*




*Инициативата „Стартирай зелено“ обедини хора от различни възрасти и професии*

**Дона МИТЕВА**

Бургас даде пример как разговорът за климатичните промени може да напусне залата или класната стая, където се обсъждат стратегии и документи, и да стигне до хора от различни възрасти.

В квартал „Зорница“, около малкия паркинг до Многопрофилната болница за активно лечение на детски болести „Св. Анастасия“, се проведе инициативата „Стартирай зелено“.

В следобедните часове на топлия октомврийски ден деца, семейства, спортисти, артисти, ученици, преподаватели и представители на институциите превърнаха района в пространство за движение, творчество и грижа за природата.

Началото беше дадено с артистична програма на децата от ДГ „Звездица-Зорница“ и инициативата „Деца осиновяват дръвчета“. Най-малките участници не само говориха за природата, но и имаха възможност да поемат личен ангажимент към зеленината в своя град. В програмата се включиха също млади хора от Немската езикова гимназия „Гьоте“, Театралния колеж „Любен Гройс“ и Филиала на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в Бургас.

За децата бяха организирани графити работилница с Esteo Esteroni, конкурс за детска рисунка и различни занимания. А „Зумба с Или“ добави движение и настроение към зеления следобед. По този начин екологичната тема беше представена не като абстрактна идея, а чрез дейности, в които децата могат да участват със собствените си умения и въображение.

Ученици от НЕГ „Гьоте“ – Бургас, с вдъхновение и талант се присъединиха към инициативата на Община Бургас „Стартирай зелено“, която е част от дейностите по проект „Региони За климат“, финансиран по Програма „Хоризонт Европа“, посветена на грижата за природата, устойчивото развитие и активното участие на младите хора в изграждането на по-зелено бъдеще.

Младежите се включиха като доброволци, подкрепяйки събитието, и доказаха, че с отговорност, съпричастност и общи усилия можем да допринесем за по-зелена и устойчива градска среда. Мажоретният състав на гимназията внесе настроение, енергия и празничен дух.

Жаклин Костадинова представи своята авторска песен „Аз и ти“ и сподели с публиката личното си творческо послание.

Сияна Костадинова и Катерина Стоянова – представители на театралната трупа на гимназията „Пиронче“, представиха свое авторско произведение – театрална миниатюра. Те доказаха, че ученическото творчество има силата да вдъхновява, да провокира размисъл и да създава връзки между хората и важните за обществото теми.

Спортът също зае важно място в инициативата – чрез 5-километровото семейно бягане „Да надбягаш себе си“. То бе организирано с участието на „Бургас Рън“ и 5kmrun. В него се включиха семейства и любители на движението, за които не е необходимо да бъдат професионални спортисти.

Идеята е хората да бъдат активни заедно и да покажат, че устойчивият град е и град на активните граждани.

Лекари, медицински сестри и технически експерти от екипа на Детската болница „Света Анастасия“ също се включиха в бягането. Сред първите беше и управителят на болницата д-р Благомир Здравков, който заедно със своето семейство показа, че добрият пример започва от дома. Детската болница на Бургас е не само домакин на зелените инициативи, но и техен активен участник.

Сред хората, които застанаха зад инициативата на място, бяха заместник-кметовете на Община Бургас Весна Балтина и Манол Тодоров. Домакин на събитието е МБАЛ за активно лечение на детски болести „Св. Анастасия“, чиито лекари също се включиха в инициативата. В организацията активно участва и Областният информационен център – Бургас.

Особен акцент в зеления ден беше международната велосипедна щафета COP31 Bike Ride. Бургас е една от спирките по маршрута към климатичната конференция COP31 в Анталия. Градът посрещна участниците в щафетата, а бургаски велосипедисти имаха възможност да се присъединят към прехода. Бургаската велосипедна общност подпомогна придвижването на участниците през града.

Инициативата край морето показа, че грижата за климата може да започне от нещо съвсем конкретно – едно засадено и осиновено от дете дръвче, семейно бягане, каране на велосипед, рисунка или произведение на уличното изкуство. А когато в една кауза се срещнат деца, родители, учители, лекари, спортисти, артисти и институции, „зеленият“ град престава да бъде само идея и се превръща в общо действие.

# Часът по изобразително изкуство влиза в Градската художествена галерия във Варна

**Розалина ДИМИТРОВА**

Учениците от I до VI клас могат да превърнат учебния час по изобразително изкуство в среща с оригинални произведения на изкуството. Това предлага образователната програма на Градската художествена галерия „Борис Георгиев“ – Варна, за учебната 2026/2027 г. Заниманията са разработени в съответствие с учебното съдържание за различните възрастови групи и се провеждат сред постоянната експозиция на галерията.

Всяка тема съчетава разговор за художника и творбата, наблюдение и обсъждане на художествения образ с практическа задача. Така децата не само получават знания, но и имат възможност да видят произведението отблизо и да създадат собствена работа.

За първокласниците темата е „Въображаеми създания“, вдъхновена от живописта на Дария Василянска. След кратко запознаване с живота на художничката учениците ще измислят и нарисуват свои фантастични същества.

Във II клас фокусът е върху морския пейзаж и творчеството на Георги Велчев. Разказът за живота и пътешествията на художника въвежда децата в света на морето, а практическата задача е създаването на собствен морски пейзаж по негово произведение. Третокласниците ще се запознаят с жанра на натюрморта чрез творчеството на Лора Маринова – дъщеря на художника Янко Маринов, основател на Варненската художествена галерия.

За IV клас е предвиден модул за пейзажа, посветен на произведението „Пътища“ на художника Димитър Арнаудов. Учениците ще обсъждат как преобразява видимия свят чрез цвят, форма и лична гледна точка, и ще търсят отговор на въпроса дали пейзажът непременно трябва да бъде реалистичен.

Петокласниците ще надникнат зад видимата страна на музея. Те ще научат какво се съхранява в художествените музеи, как се формира фондът им и какви специалисти стоят зад работата на една галерия. В програмата е включена и среща с музеен специалист.

В VI клас учениците ще проследят връзката между съвременното изкуство, българската традиция, древните символи и декоративните форми. Темата за орнамента е представена чрез творчеството на художничката Калия Йорданова, а заниманието завършва със създаването на собствени орнаментални композиции. Практическите занимания продължават около 40 минути и се водят от музейния педагог Дарина Христова.

# България е лидер по дял чуждестранни студенти по медицина

*Доходите на младите висшисти нарастват с близо 15% за последната година, сочи новото издание на Рейтинговата система на висшите училища*

България е лидер в Европа, а вероятно и в света, по дела на чуждестранни студенти в професионално направление „Медицина“. Делът им спрямо всички действащите в него е 58% за 2026 г. Това отбеляза изпълнителният директор на Институт „Отворено общество“ Георги Стойчев при представянето в МОН на новото издание на Рейтинговата система на висшите училища в България. Тя се изготвя от консорциум ИОО-С, съставен от Институт „Отворено общество – София“ и „Сирма Груп“.

Данните от Рейтинговата система показват още по-бърза реализация, по-високи доходи, рекордно висока заетост сред завършилите висше образование в България, както и рекордно висок успех от дипломата за средно образование на новоприетите първокурсници.

**Зина СОКОЛОВА**

Снимка Олег Попов

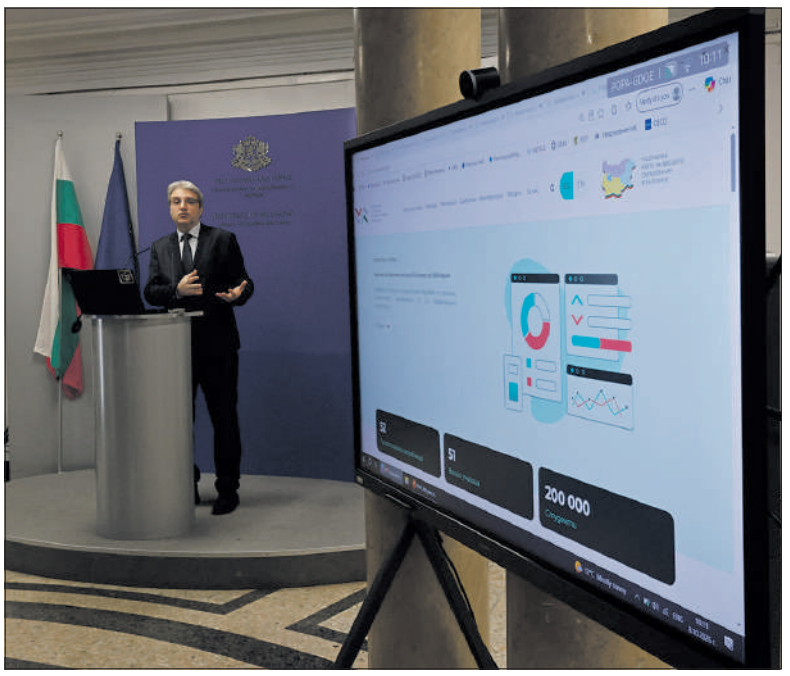


*Георги Стойчев от Институт „Отворено общество – София“ представи тазгодишното издание на Рейтинга на висшите училища*

Средният облагаем доход на завършилите през последните 5 години висше образование в България достига 1625 евро при 1417 евро през 2025 г., което е 208 евро повече, или ръст от 14,67%. Всъщност за последното десетилетие възнагражденията на младите висшисти са се увеличили близо три пъти – от 543 евро през 2016 г. до 1625 евро днес.

Министърът на образованието и науката проф. Георги Вълчев отбеляза, че все по-голяма част от завършилите висше образование получават бърза реализация на пазара на труда по специалността си. И посочи като положителна тенденция, че значително по-добра реализация получават студентите, които надграждат обучението си с по-висока степен на висше образование. По думите му това е допълнителен стимул за младите хора да продължат да се развиват.

„Живеем в динамично време, промените са бързи и специалистите трябва да надграждат своите знания и умения, за да са по-конкурентоспособни и полезни в икономиката и в публичния живот на страната“, отбеляза още проф. Вълчев.

„Рейтинговата система показва, че 86% от завършилите магистърски програми след средно образование работят по призвание или заемат позиция, изискваща висше образование“, коментира и Георги Стойчев. Този процент при завършилите магистратура след бакалавър е 69%, а при висшистите само с бакалавърска степен е 51%.

Още по-добра реализация на пазара на труда се наблюдава при завършилите докторски програми, като 93% от тях работят на позиции, отговарящи на тяхната квалификация, а средните им доходи са близо два пъти по-високи от тези на завършилите само бакалавърска степен.

Данните отчитат и рекордно висока заетост сред завършилите висше образование в България. През 2026 г. само 13% от дипломираните се през последните 5 години не се осигуряват в страната, докато през 2014 г. техният дял е бил 25%.

Безработицата сред завършилите висше образование през последните 5 години е малко над 2%. Сред магистрите този дял е едва около 1%. Най-ниска безработица – под 1%, се отчита сред завършилите направления „Медицина“, „Фармация“, „Военно дело“, „Математика“ и „Дентална медицина“. Най-висока е тя сред завършилите „Туризъм“ (3,58%), „Социални дейности“ (3,34%), „Психология“ (3,2%), „Педагогика“ (3,11%) и „Педагогика на обучението по...“ (2,84%).

Най-висока степен на приложение на придобитото висше образование – над 90%, се отчита сред завършилите „Военно дело“, „Медицина“, „Дентална медицина“, „Теория и управление на образованието“ и „Фармация“, а най-ниска – в „Туризъм“ (25%).

Над 94% от завършилите в направленията „Теория и управление на образованието“, „Фармация“ и „Военно дело“ се осигуряват в страната, а най-малък е делът сред тези с диплома от „Транспорт, корабоплаване и авиация“ и „Изобразително изкуство“ – под 76%.

Данните показват, че най-висок среден облагаем доход получават завършилите „Военно дело“ (3747 евро) и „Информатика и компютърни науки“ (2553 евро). Следват „Национална сигурност“, „Металургия“, „Комуникационна и компютърна техника“, „Енергетика“, „Математика“ и „Обществено здраве“ (над 2000 евро).

Лидери на ниво висше училище по най-висок среден облагаем доход остават завършилите магистърски програми по „Администрация и управление“ на Американския университет в България – 5591 евро, пред тези с диплома по „Военно дело“ от Военната академия в София – 4913 евро, изпреварили дипломираните си по „Информатика и компютърни науки“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – 4368 евро, и Нов български университет – 4194 евро.

Най-висок облагаем доход сред завършилите бакалавърски програми имат випускниците от „Национална сигурност“ в Академията на МВР (3766 евро), „Информатика и компютърни науки“ в Софийския университет (3563 евро) и „Военно дело“ във Висшето военновъздушно училище (3373 евро) и в Националния военен университет (3343 евро).

Средният успех от дипломата за завършено средно образование на приетите в I курс студенти се увеличава до „5,16“, което е най-високото измерено ниво, откакто се поддържат данни по този индикатор в Рейтинговата система от 2013 г. насам.

Отново с най-висок среден успех от училище са приетите в направленията „Медицина“ (5,72), „Фармация“ (5,70), „Дентална медицина“ (5,68) и „Математика“ (5,65).

Софийският университет остава лидер в 22 от 29-те професионални направления, с които участва в общите стандартизирани класации на Рейтинговата система за 2026 г. Техническият университет в София е първенец в 6 направления от общо 11, с които участва. Медицинският университет в София оглавява петте направления, по които обучава.

Химикотехнологичният и металургичен университет и Аграрният университет в Пловдив са начело по три класации, а Тракийският университет в Стара Загора и Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство в Пловдив имат по 2 първи места.

Само една стандартизирана класация се оглавява от частно висше училище – за „Администрация и управление“, където начело е Американският университет в България.

Софийският университет остава и висшето училище с най-много действащи студенти – 20 205. След него се нареждат УНСС с 18 486 студенти и Пловдивският университет със 17 005. Броят на студентите е под 1000 в 13 висши училища, като в три от тях той е под 100. Всъщност осемте най-големи университета обучават половината от студентите.

Направленията с най-голям брой студенти през 2026 г. са „Икономика“ (28 997), „Педагогика“ (15 824), „Медицина“ (13 643) и „Администрация и управление“ (12 811). Отново най-малко студенти се обучават в направление „Теория на изкуствата“ – 78.

В частни висши училища се обучават близо 12% от студентите в страната. Делът на обучаващите се в частни университети е най-голям в направленията „Театрално и филмово изкуство“ – 67%, „Изобразително изкуство“ – 43%, „Администрация и управление“ – 40%, „Психология“ – 38%, и „Национална сигурност“ – 32%.

Делът на чуждестранните студенти в България за последните 10 години нараства близо 2 пъти – от 4,7% през 2016 г. до близо 9% от действащите студенти през 2026 г., което е сравнимо със средното ниво за Европейския съюз. За поредна година той е най-голям в направление „Медицина“, където 58% от действащите студенти са от чужбина.

Георги Стойчев коментира по този повод, че трябва да се разнообразят направленията, по които се привличат чуждестранни студенти.

След „Медицина“ техният дял е най-висок в направление „Дентална медицина“ (49% от действащите студенти“) и „Ветеринарна медицина“ (31%).

В други четири професионални направления чуждестранните студенти надхвърлят 10% от броя на действащите студенти – „Фармация“ (15%), „Туризъм“ (13%), „Транспорт, корабоплаване и авиация“ (13%) и „Музикално и танцово изкуство“ (10%).

Въпреки тази позитивна тенденция обаче България продължава да бъде нетен износител на студенти. Тоест българските студенти в чужбина са повече от чуждестранните студенти в България. За да се постигне паритет между тези две групи, би трябвало делът на чуждестранните студенти у нас при равни други условия да се увеличи поне на 11 процента, обясни Георги Стойчев.

Рейтинговата система включва от миналото си издание и индикатори за оценката на студентите относно посещаемостта на лекции и упражнения.

Данните от проведеното социологическо проучване показват, че посещаемостта на упражненията е по-висока от тази на лекциите – 69% от студентите в страната са съгласни или по-скоро съгласни с твърдението „По-голямата част от моите колеги присъстват редовно на упражнения“. В същото време, 50% от студентите твърдят същото по отношение на лекциите.

75% от анкетираните студенти отговарят положително на въпроса дали е задължително присъствието на студентите на упражнения, докато по отношение на лекциите този дял е значително по-малък – 48 на сто.

И още факти – всеки трети от обучаващите се в българските висши училища е студент първо поколение, т.е. произхожда от семейство, в което нито един от родителите няма висше образование. Под 2% от студентите идват от семейства, при които родителите имат само основно или по-ниско образование.

> *През последните години конкурентоспособността на българското висше образование в европейски и в международен план нараства. „В момента за единица време изследователите в българските висши училища създават между 2 и 3 пъти повече научни публикации, които са между два и три пъти по-влиятелни в сравнение с преди десетина години“, коментира Георги Стойчев.*

# В училището в Бачево учат чрез докосване

*Холограми, дигитален под, виртуална реалност и англоговорещ робот помагат на 94 деца от ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ да откриват причинно-следствените връзки*

Холограмни образи оживяват пред учениците, дигитален под им позволява да рисуват, да решават задачи и да участват във викторини, а робот разговаря с тях на английски език. Това не е картина от голямо градско училище, а част от учебното всекидневие на 94 деца в Основно училище „Св. св. Кирил и Методий“ в разложкото село Бачево.

„Работим на принципа детето да се докосне до изучаваното, а не просто да го назубри. То трябва да види защо нещо се получава по определен начин, и само да открие причинно-следствената връзка“, казва пред „Аз-буки“ директорът на училището Соня Кулинчева.

**Антоанета НАЙДЕНОВА**

Основно училище „Св. св. Кирил и Методий“ е единственото в Бачево и разполага с два нови STEM кабинета – по природни науки и по математика и информационни технологии. Те са създадени по проекта „Училищна STEM среда“, но не приличат на типичните технологични пространства, които могат да се видят в много училища. Екипът в Бачево се стреми да изгради цялостна въздействаща среда, която да събужда любопитството на децата още с влизането им в кабинета.

„Нашите STEM пространства са изключително обогатени с визуални материали. Разполагаме с холограми, интерактивни дъски, виртуални очила, много лаптопи и дигитален под. В кабинета по информационни технологии всяко дете има достъп до собствено устройство“, обяснява директорката.

Дигиталният под се оказва една от най-привлекателните придобивки. Върху него учениците могат да рисуват и пишат, да решават задачи, да отговарят на въпроси и да се включват в образователни игри. Така движението, визуалното възприемане и учебното съдържание се обединяват в цялостно преживяване.

Особен интерес предизвиква и роботът Алекса, с който децата разговарят на английски. Технологията им дава възможност да упражняват наученото в непринудена ситуация и да преодоляват притеснението от говоренето на чужд език.

В кабинета по природни науки водещо е експерименталното обучение. Учителите от началния етап и преподавателят по природни науки използват реактиви, модели и различни демонстрации. Децата наблюдават процеси, правят опити и създават вулкани, вместо само да четат за природните явления в учебника.

Началото на тази промяна е поставено още преди изграждането на двата кабинета. По Националната програма „Бизнесът преподава“ в училището гостуват специалисти, които представят пред учениците възможностите на роботиката и съвременните технологии. Сред тях е Кирил Филипов, натрупал опит в създаването на STEM центрове и умни класни стаи.

„Когато проведе обучението на децата, видяхме, че това е човек с потенциал, който може да ни помогне да изградим модерен STEM център и да покажем на учениците най-съвременните технологии“, посочва Кулинчева.

Концепцията за новата среда е разработена от Цветелина Рошкова съвместно с педагогическия екип. Учителите участват още от първия етап и влагат собствения си опит и идеи как пространствата да се използват пълноценно в учебните часове. Кирил Филипов поема оборудването и техническото изпълнение на замисъла.

Още преди официалното откриване на кабинетите учители и ученици представят своята работа във второто национално изложение-конкурс „За най-добър STEM кабинет и STEM обучение“, проведено през април в София. Училището показва видео за създадената среда и своите холограмни и визуални решения.

Според Соня Кулинчева зад постигнатото стои целият колектив. В училището работят 14 учители, а заедно с директора педагогическият екип наброява 15 души.




*Снимка ОУ „Св. св. Кирил и Методий“*

*Обучението чрез практически опит ангажира учениците и дава отлични резултати*



*Соня Кулинчева, директор*



*Децата представят технологичните възможности пред гости на училището*

„Учителите ни са много добри. Всички се включиха в изработването на концепцията. Макар да сме малко училище, те се стремят да дават най-доброто от себе си. Децата са обгрижвани и се раздаваме на сто процента, за да получат необходимите знания“, подчертава тя.

През настоящата учебна година в училището се обучават 94 деца. Първокласниците са само десет, но малките паралелки позволяват на учителите да отделят повече внимание на всяко дете.

„Опитваме се да им дадем най-важното – първо да ги научим да бъдат хора, а заедно с това да ги обучаваме по съвременни методи“, казва директорката.

Почти всички ученици са от Бачево. Петшест деца пътуват всекидневно от Разлог, като родителите им сами са избрали училището и осигуряват транспорта. Семействата в селото подкрепят работата на учителите и участват активно в училищния живот.

„През последните няколко години ученици от нашето училище участват в тържествата на 2 юни „Ботеви дни“ на връх Околчица“, разказва Соня Кулинчева. Гордост за училището е и фактът, че няколко поредни години негова ученичка печели специалната патриаршеска награда в конкурси, организирани от Св. Синод.

Близо 90% от възпитаниците продължават образованието си в община Разлог. Те избират Средното училище „Братя Каназиреви“, гимназии с професионални направления в транспорта и селското стопанство и други училища в града. Част от учениците продължават в Правец. По думите на Кулинчева в момента там учат около десет възпитаници на училището, а всяка година има и завършващи, които впоследствие избират университети в София.

Училището се стреми да използва възможностите на националните програми, за да осигурява на децата дейности, до които те невинаги имат лесен достъп в малкото населено място. През тази година ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ е одобрено по програмата „Заедно в изкуствата и в спорта“, а по „Образователни маршрути“ на учениците предстои пътуване до Кърджали. В предишни години те са посещавали старите български столици, Видин и Белоградчишките скали.

Екипът участва за пета година и в дейности по Националната програма „Иновации в действие“. Срещите с колеги от други училища помагат на учителите да се запознават с различни методи и да пренасят подходящите идеи в Бачево.

„Крадем идеи, както се казва, а след това ги прилагаме при нас. Този обмен е изключително ползотворен“, отбелязва с усмивка директорката.

Историята на образователното дело в селото започва далеч преди построяването на днешната сграда. Първото училище в Бачево е открито през 1835 г. в помещение към църквата. Основите на сегашната сграда са поставени през 1926 г., а тя отваря врати през септември 1934 г. Затова през 2024 г. училищната общност отбелязва 90 години от настаняването в настоящия му дом.

За юбилея учениците подготвят тържество, а екипът създава филм за историята на училището. Целта е новите поколения да знаят откъде са тръгнали, и да усетят връзката с хората, учили в същите класни стаи преди тях.

Тази приемственост има особено лично значение за Соня Кулинчева. Тя самата е била ученичка в училището, а по-късно се връща в него като учител и впоследствие става директор. Днес е само на няколко месеца от пенсионирането си.

„Четиридесет години от моя живот са свързани с това училище. Била съм ученичка тук, след това започнах като учител, а по-късно станах директор. Животът ми изцяло е преминал в това училище и в тази сграда“, споделя Кулинчева.

След четири десетилетия тя оставя след себе си училище, което пази историята си, но не остава в миналото. В неговите класни стаи децата вече разговарят с робот, изучават природата чрез опити и навлизат във виртуални светове. А най-важният урок продължава да е същият – първо да се научат да бъдат хора.

Някога са седели на ученическите чинове в Професионалната гимназия по селско стопанство „Сергей Румянцев“ в Луковит. А днес се връщат в нея като учители, ръководители и хора, които помагат на следващите поколения да намерят своя път. Сред тях е и образователният медиатор Адриана Арифова, отличена със специалния приз „Значим принос в превенцията на отпадането от училище“ в конкурса „Образователен медиатор на годината 2025“.



*Снимка ПГСС „Сергей Румянцев“ – Луковит*



*Образователният медиатор Адриана Арифова намира подход към всеки ученик и успява да включва младите хора в различни училищни дейности*

# Възпитаници се връщат като учители в Земеделската гимназия в Луковит

## *ПГСС „Сергей Румянцев“ развива дуално обучение, регенеративно земеделие и международни практики*

**Тони МАРИНОВА**

„Много се гордея, че наши възпитаници се завръщат при нас“, казва пред „Азбуки“ Антоанета Нечева, директор на Професионалната гимназия по селско стопанство „Сергей Румянцев“ в Луковит. През тази учебна година към екипа се присъединява млад агроном, завършил гимназията и участвал успешно в състезанието „Млад фермер“. Сега той ще предава знанията си на учениците по професионална подготовка. Възпитаник на икономическата паралелка е и заместник-директорът по учебна дейност, назначен през миналата година.

За училището, създадено през 1956 г., тези завръщания са особено ценни. Те показват връзката между образованието, професионалната реализация и общността, в която младите хора са израснали. През 2026 г. училището отбеляза своята 70-годишнина. По този повод издават алманах и организират 70 инициативи през изминалата учебна година.

Гимназията започва новата учебна година с 339 ученици в дневна форма и в дуална система на обучение. Приемат 63-ма осмокласници в три паралелки, в които се изучават четири професии. В новата професия „Агрономство и агробизнес“ са записани 18 ученици, а в „Мениджмънт и икономика“ те са 24. Още 21 се обучават в една паралелка по две професии – „Механизация и цифровизация в аграрния сектор“ и „Устойчива мода“, която заменя „Моделиер-технолог на облеклото“.

Директорката обаче очаква броят на учениците да се увеличи през годината. По думите ѝ практиката показва, че част от младежите, избрали първоначално училища в по-големи градове като Плевен и Ловеч, впоследствие се връщат в Луковит.

Повечето ученици са от общината, но има и пътуващи от близки населени места в Плевенска област. За тях Общината осигурява безплатен транспорт. Гимназията подкрепя учениците и със стипендии, включително еднократни.

Преподавателският екип е от 27 души, които осигуряват както общообразователната, така и професионалната подготовка.

По думите на Нечева възпитаници на училището работят като учители в Луковит, като специалисти в общинската администрация и като земеделски производители със собствен бизнес. Сред тях е и Николай Николаев, който развива земеделска дейност, работи по европрограми и участва в училищното настоятелство.

Гимназията поддържа контакти със завършилите, а през тази година директорката поставя задача на класните ръководители на дванадесетокласниците да съберат систематична информация за продължаващите във висше училище. Целта е да се проследи дали избират да продължат образованието си в направление, свързано с изучаваната професия.

Връзката с бизнеса се развива и чрез дуалното обучение. През тази учебна година предстои да завърши първият дуален випуск по професията „Моделиер-технолог на облеклото“. Ученическите се обучават в реална работна среда в текстилното предприятие „Калинел“ в Червен бряг. В новия прием професията вече е „Устойива мода“.

Дуално обучение е заложено и по „Механизация и цифровизация в аграрния сектор“. За него гимназията води разговори с местни земеделци и фирми. Партньорствата с работодатели подпомагат и ученическите практики по проекта „Модернизиране на професионалното образование и обучение“.

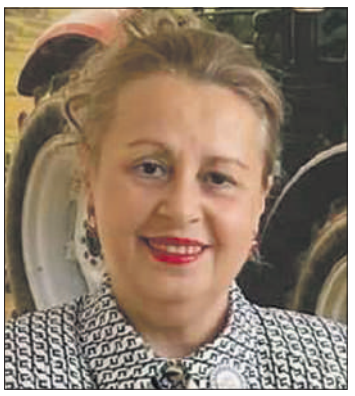

*Антоанета Нечева, директор*

Практическата подготовка има свое място и в самото училище. Над учебната сграда е обособена обработваема площ, на която учениците засаждат различни култури. Гимназията разполага с овощна градина, оранжерии, кошери с пчели и помощно стопанство, където се отглеждат зайци, патици и кокошки.

От три учебни години гимназията има статут на иновативно училище, като във втория гимназиален етап е въведен предметът „Регенеративно земеделие и предприемачество“. Обучението свързва грижата за почвата и земеделските практики с разработването на бизнес идеи. Част от засятото през есента се използва за покривни култури и зелено торене за възстановяване на почвеното плодородие. За съхраняване на почвената влага се прилага мулчиране в овощната градина.

Най-новото допълнение към базата е т.нар. агробиосфера, открита на 15 септември т.г. с участието на кмета на Луковит Иван Грънчаров. Това е прозрачен купол, под който могат да се отглеждат разсади и да се провеждат практически занятия. Пространството ще се използва и за практическа подготовка по новата професия „Агрономство и агробизнес“.

Международният опит също е част от професионалното обучение. След участие в консорциум с още три училища гимназията вече има собствен спечелен проект по „Еразъм+“. Той е насочен към устойчивите умения за професиите на бъдещето и европейската мобилност за учене и практика. В края на октомври 20 ученици и четирима учители предстои да заминат за Малага, Испания. Преди това директорката ще осъществи подготвителна визита.

Наред с професионалните умения обаче училището трябва да решава и друга всекидневна задача – да задържи младите хора в класните стаи. Именно тук Антоанета Нечева откроява работата на медиатора Адриана Арифова. Още повече по наблюдения на директора през тази учебна година учениците от уязвимите групи се увеличават. Това прави особено важна работата със семействата и подкрепата за редовното влизане в часовете.

Адриана е възпитаничка на гимназията и работи в нея като медиатор от 2024 г. Познава средата, в която живеят учениците, и успява да намери подход към тях. Съдейства на педагозите и разговаря с младежите, включва ги в различни училищни дейности.

Според директорката важна част от работата ѝ е изграждането на положителни отношения между учениците. Адриана увлича с ентусиазма си учениците и заедно се включват в общите инициативи на училищната общност. Сред тях са отбелязването на ромската Нова година, Международният ден на толерантността, Денят на търпението и др. Чрез тези занимания учениците получават възможност да участват в училищния живот и да общуват помежду си.

В дейността си като медиатор Адриана поставя акцент върху доверието на родителите, посещенията в домовете им и увереността на децата. Като примери от работата си споменава „Кутия на доброто“ и съвместното отбелязване на Банго Васил и Великден. „Тя намира начин да говори с тях“, подчертава Нечева. Именно заради резултатите от тази работа гимназията предлага медиатора за награда.

Директорката споделя открито и за трудностите. Въпреки усилията на екипа все още има ученици, които напускат училище. Сред причините тя посочва ранните бракове, заминаването в чужбина и необходимостта младежите да работят с родителите си. Някои от тях например тръгват с бащите си по строителни обекти в различни градове.

„Опитваме се по всякакъв начин да ги задържаме в училище. Но невинаги се получава“, признава Нечева.

Затова и работата със семействата е постоянна. Разговорите с родителите помагат както за редовното посещаване на часовете, така и за преодоляване на инцидентни конфликти.

Допълнителна възможност за подобни срещи дава проектът „Образование за всички – днес и утре“, който се изпълнява в партньорство с РУО – Ловеч. В проекта гимназията изпълнява и дейности за работа с родители. Двама от младите педагогически специалисти организират беседи и ги включват в инициативи, посветени на подкрепата за децата, ползите от образованието и значението на редовното присъствие в училище.

Една от обсъжданите теми е „Заедно с всяко дете. Подкрепа, разбиране и развитие“. За Нечева общото послание е едно: добрите резултати изискват съвместни усилия на ръководството, учителите и родителите.

Принадлежността към училището се изгражда и чрез традициите. Преди години директорката създава клуб „Традиции, ритуали, култура и образование“, чиято работа днес продължава нейната заместничка. Учениците се включват във възстановки на обичаи и отбелязване на празници.

Особено близки до Нечева са ритуалите за Бабинден и „Женски водици“. За нея съхраняването им е начин младите хора да опознаят местната култура и да я предадат нататък.

Традициите присъстват и в представянето на професионалната подготовка. На Еньовден гимназията организира инициативи, чрез които показва дейността си и възможностите за обучение. Така празничният календар се среща с практическите занимания и с отварянето на училището към местната общност.

Към училището са сформирани мажоретен състав и коледарска група, а от 2020 г. се издава училищно е-списание „Сергеевски плам“. В гимназията се провежда и годишното ученическо състезание по професионална подготовка „Мемориал инж. Румяна Георгиева“, посветено на предходния директор, в което участват не само земеделски гимназии, но и средни училища от цялата страна.

За четвърта поредна година се провежда и ученически литературен конкурс за ученици от I до XII клас на тема „Будителите – стожери на духа“. В него участват ученици от страната, а победителите се награждават в къщата на патрона на училището – поета Сергей Румянцев, в с. Румянцево.

Гордост за гимназията е и нейният XXI ученически гвардейски отряд. Участието в тържествени церемонии мотивира младежите, отбелязва директорката. Поредната покана е за включване сред осемте ученически отряда в церемонията по посрещането на тленните останки на цар Самуил на 3 октомври.

В годината на своя 70-годишен юбилей ПГСС „Сергей Румянцев“ съчетава земеделската подготовка с нови професии, международни практики и грижа за учениците. А сред хората, които движат тази всекидневна работа, са и нейни възпитаници – завърнали се, за да дадат на следващите поколения личен пример, знания и подкрепа.

Студио „Аз-буки“ на Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“ продължава да среща в YouTube своите зрители и читатели с интригуващи, вдъхновяващи и мотивиращи събеседници и през своя втори сезон. В неговия първи епизод гостува проф. Найден Шиваров – директор на Националния STEM център.

С него разговаряме за новата сграда на Центъра и възможностите, които дава тя за подготовка на учители, ученици и олимпийските ни отбори по природни и други науки.

Проф. Шиваров представя и инициативите на Центъра, насочени към развитието на STEM обучението в родните образователни институции.

*Проф. Найден Шиваров, директор на Националния STEM център:*

# В бъдеще всички деца ще трябва да развият умения за минимум две-три професии

## *Европейската STEM коалиция посочи България като много добър пример*



*Разговора води*
**Венцислав ГЕНКОВ**

**– Проф. Шиваров, какво трябва да се случи оттук нататък, за да се превърне новата впечатляваща технологична база на Националния STEM център в място за обучение на учениците?**

– Първо, за мен и колегите, за МОН, това е новият дом на науката, технологиите, инженерството, математиката, изкуствата и иновациите.

По Плана за възстановяване и устойчивост успяхме в наистина много кратки срокове – за година и няколко месеца, да построим тази 4-етажна сграда. В нея има пет национални лаборатории в петте направления – природни науки, зелени технологии, в която лаборатория сме в момента, 3D технологии, роботика и киберфизични системи и математика и информатика. Имаме работилници. Имаме зали както за организиране на различни мероприятия, така и за изкуствен интелект, за дигитални аудио- и видеоизкуства.

Дотук с инфраструктурата, която освен всичко е обзаведена и оборудвана с най-съвременните апарати в различните области. Бих казал, че този център в момента е на средно европейско и световно ниво.

Оттук насетне имаме няколко основни направления, в които ще развиваме STEM центъра, за да бъде той жива инфраструктура.

Първо, по проекта на МОН „Компетентности на фокус“ Националният STEM център заедно с трите регионални STEM центъра има задължението и удоволствието да обучи над 14 000 учители за преподаване в STEM среда.

Дори в момента, в който разговаряме, провеждаме първото пилотно обучение в новата ни сграда. И като цяло, обратната връзка от всичките учители е изцяло положителна. Много са доволни, че има място, където да придобиват нови умения.

Второ, на нашия уебсайт вече анонсирахме и публикувахме образец, с който директори и учители могат да направят заявка към нас, за да доведат някой клас. Да придобият практически умения в рамките на един или на няколко дни, да работят с нашите експерти и да правят различни практически упражнения в някое от петте основни направления.

Следващото, което сме заложили, е STEM състезание, което миналата година се проведе пилотно за училищата от София-град. Следващото състезание ще се проведе през април 2027 г. в столицата, в София-област и в трите населени места, където имаме три изнесени бази за обучение – в Шуменския, Пловдивския университет и Югозападния университет. Амбицията ни е през 2028 г. тези регионални състезания да прераснат в национална надпревара за всички области.

Друго, което предстои, е да организираме национална STEM конференция, която след година да бъде вече международна. На нея учителите ще могат да придобият реални практически умения, да представят свои материали и задачи, които са разработили и апробирали с учениците си. Ще съберем и водещи експерти от университетите, от БАН и от други научни и образователни организации, които да предадат своя опит в STEM.

И не на последно място, имаме удоволствието да предоставим място, където българските олимпийци да бъдат обучавани. Така че, тук е и новият дом на българските олимпийци. Заедно със своите ръководители те ще имат възможност да работят в лаборатории по съответните направления, за да могат да печелят медали и да прославят България. Защото нашите деца са изключително талантливи и давайки им тази национална STEM среда, те ще имат възможност да постигнат още по-добри резултати.

> *Роботиката е много добър инструмент за STEM образование, тъй като е многопластова и многофункционална.*
>
> *Мисля, че учителите са подготвени и оттук нататък ще работят изключително добре в новата технологична училищна среда.*

**– В българските училища вече има STEM кабинети. Но достатъчно ли е да сложим 3D принтери, роботи и интерактивни дъски, за да учат децата по нов начин?**

– Разбира се, не е достатъчно. Условие е да има оборудване, но това не е достатъчно. Най-важен е учителят, който да работи с учениците, да им показва новости, да им задава конкретни задачи, с които да се справят, и който да ги контролира как ги изпълняват. Без да имаме учители, които са най-важните в системата, няма как да развиваме STEM обучение.

**– Кое е най-важното умение, което STEM обучението трябва да развива у учениците: критично мислене, творчество, технологична грамотност или нещо друго?**

– Всичко, което изброихте. Но за мен най-важното са уменията на утрешния ден. Всички водещи колеги по света, които се занимават със STEM и като цяло – с образование, какво казват: че в бъдеще всички наши деца ще трябва да имат минимум две или три професии. Защото можем само да гадаем как ще се развие светът предвид динамиката му в момента. Така че, те ще трябва да развият много различни умения, за да могат да си намерят хубава работа и да живеят достоен живот.

**– Ако днес дете влезе в Националния STEM център, какво бихте искали да преживее и научи, което не може в обикновена класна стая?**

– В лаборатория „Природни науки“ бих искал то да се запознае с апаратурата и да избере нещо, с което иска да работи. Не искаме да им казваме: „Ти трябва да правиш това, ти трябва да правиш онова“.

По-скоро искаме да има инициативност, защото всяко дете има различни интереси, и по този начин може да му дадем свобода да се развива в това, което иска. Ще му обясним какво може да бъде направено с апаратурата, какви експерименти, изследвания и практически упражнения могат да се проведат. И след като избере в коя насока иска да работи, нашите експерти ще могат да му помагат. Същото е и при останалите лаборатории.

**– Как ще измерваме успеха на STEM центровете – по оборудваните кабинети, по резултатите на учениците или по подготовката на учителите?**

– Комплексно. Първо, имам удоволствието да споделя, че Европейската STEM коалиция – организацията, която отговаря за STEM образованието в Европа, посочи България като много добър пример. Защото всъщност ние даваме равен достъп на всички ученици и учители до STEM образование. В почти всяко държавно и общинско училище вече има изграден STEM кабинет. Имаме три регионални STEM центъра и Национален STEM център.

Но най-важното са резултатите на децата и увереността и опитът, който ще получат учителите.

**– Има доста изследвания, които казват, че сред хората има и страх от изкуствения интелект, а той, в крайна сметка, навлиза в класната стая. МОН представи визия за използването на ИИ в училищното образование. Успява ли българското училище да следва тази промяна, или технологиите се развиват по-бързо от образователната среда?**

– Много сложен въпрос. Да, технологиите се развиват много бързо, но и много от учителите правят големи крачки, за да навакса.

За мен изкуственият интелект може да бъде само добър помощник, който подпомага учителите. Не трябва да има страх у тях, че ще бъдат заменени. Нито аз, нито някой от моите колеги, предполагам и вие, не си представяте как всички ще бъдат вкъщи пред компютъра и че това ще бъде достатъчно нашите деца да бъдат обучени.

Но всички си представяме как може да персонализираме обучението. Примерно учителят преподава урок по математика за събиране. Раздава задачи на всеки ученик, след което изкуственият интелект може да го подпомага и да види, че примерно Иван не се справя толкова добре със събирането. Той може да алармира учителя и да му подскаже, че на Иван трябва да се дават повече задачи за събиране, за да развие това умение.

Изкуственият интелект трябва да се използва по правилния начин. Не: „Напиши ми домашното“, защото това е непродуктивно. А: „Обясни ми този процес, дай ми още задачи за него. Провери ми домашните, които съм направил, и ако има грешки, дай ми нови тестове, с които да мога да се подготвя“. Използвайки по този начин ИИ, само ще повишим ефективността и качеството на обучение в българското училище.

**– Кой е правилният начин да накараме децата да използват ИИ по предназначение, не да им решават задачите или контролното? Как да ги стимулираме?**

– Това става с преподаване в клас. Дори и ние, в Националния STEM център, имаме зала за изкуствен интелект, където ще правим такива обучения както на учителите, така и на учениците. И когато повишим качеството и информираността както у учителите, така и у децата, мисля, че промяната ще дойде от само себе си.

Не е тайна, че в момента учителите и учениците използват масово изкуствен интелект. Някои – по правилния начин, някои – не толкова. И целта е в бъдеще наистина да се случи така, че изкуственият интелект да бъде помощник на децата. Да направим персонализирано образование, защото всяко дете се развива по различен начин, има различни интереси. А с помощта на този инструмент наистина може да развиваме неговите заложби.

**– Казахте помощник и персонализиране. Възможно ли е изкуствен интелект всъщност да стане наистина персонален учител и няма ли да измести учителя?**

– Както казах в началото, не мисля, че това е възможно, защото ИИ е добър като помощник. Неслучайно използвах тази дума. Той нито може да възпитава, нито може емоционално да се свърже с децата. Не си представям, че ще живеем в свят, в който ще разчитаме изцяло на ИИ за обучаване на нашите деца. Но съм почти сигурен, че ще живеем в свят, в който той ще бъде помощник на учителя и на децата да получават по-добри знания.

**– През юни тази година ПГ по електротехника и автоматика в София вече предоставя достъп на учениците до индустриални учебни роботи, свързани с програмиране,**

Видео с целия разговор може да гледате в YouTube канала на Студио „Аз-буки“.



Снимка „Аз-буки“

**Проф. Найден Шиваров** ръководи Националния STEM център от март 2022 г.

Завършил е докторантура по роботика в Техническия университет Виена, Австрия. Ръководител е на секция „Киберфизични системи“ в Института по информационни и комуникационни технологии – БАН. Изследователските му интереси са в сферата на учебната и сервизната роботика, мехатроника, киберфизични системи, индустрия 4.0, IoT. Преподавател по сервизна и учебна роботика. Има множество публикации в областта на роботиката и киберфизичните системи в специализирани национални и международни издания, индексирани и реферирани в световните бази данни с научна информация Scopus и Web of Science. Изобретател е на полезен модел № 2056 и патент № 66853 B1 „Автономен персонален сервизен мобилен робот“.

**автоматизация и изкуствен интелект. Роботиката е сред основните Ви научни области. Ако трябва да обясните на едно десетгодишно дете какво е робот и какво го прави умен, как бихте го направили?**

– Това е много хубава тема, тъй като съм всъщност професор по роботика и в качеството си на такъв бях поканен като директор на Националния STEM център. Роботиката е много добър инструмент за STEM образование, защото съдържа механика, електроника, софтуер, изкуствен интелект, дори и химия заради материалите, които се използват. Наистина е многопластова и многофункционална.

Мисля, че роботиката, освен че е много добър пример за STEM, е и много важна, защото навлиза все повече в нашите домове. Преди 20 години никой не си е представял, че ще има робот прахосмукачка, нали.

Не се страхувайте от филми като „Аз, роботът“, където те са превзети от изкуствени интелекти, правят само лоши неща и контролират хората.

Идеята е наистина, че роботите ще ни подпомагат, и колкото по-рано децата се срещнат с тях, колкото по-рано свикнат и се научат как да работят с тях – да ги програмират, управляват и ремонтират, толкова по-добре.

И само още нещо – малко известен факт е, че до 1990 г. България е на шесто място по производство на роботи и манипулатори в света. Сега, за съжаление, не е такава ситуацията, но всички се надяваме. Вече има много фирми и млади колеги. Дори хуманоидният робот, който беше на гости в МОН, е разработен от български колега. Така че се надявам силата на България в роботиката да се върне и да бъдем отново на европейско и световно ниво.

**– Да се върнем на STEM. Какво всъщност научава един ученик, когато сам конструира и програмира робот?**

– Първо, той се учи на механика. А тя е свързана с математика и с други науки. След това се научава на електроника: сензори, как работят различни принципи, което е свързано с физиката. Свързано е и с химията, защото механиката е свързана и с материалите, от които се изработват различните детайли. След това идва софтуерът, за да можеш да накараш машината, която си конструирал и оборудвал с хардуер, да извършва различни операции. Тук идва и изкуственият интелект, който може да помага за взимане на определени решения.

Например, ако имате робот, който извършва мониторинг, когато види пожар с термокамера, изкуственият интелект веднага да може да алармира пожарната, че еди-къде си има пожар. Както казах, роботиката е мултифункционална и мултидисциплинарна и учи децата на много STEM умения.

**– Какво бихте казали на учениците, които смятат, че роботиката е само за отличници по математика и програмиране? Как ще привлечем примерно ученици, които се интересуват от хуманитарни науки?**

– Ще дам много хубав пример, който даваме при обученията и на учителите, които преподават на I – IV клас. Има учебни роботи, на които може да се сложи молив и да ги накараш по различни координати да напишат „Аз обичам България“. Може да напише азбуката, може да напише едно плюс едно е равно на еди-колко си, може да напише и начертае каквото си иска. Ето проект, който не е много сложен и може да послужи на колегите от хуманитарни специалности как да обвържат роботиката със своите дисциплини.

**– Споменахте, че Националният STEM център се занимава с обучения на 14 000 учители. Подготвени ли са българските учители да използват новите технологии?**

– За мен, да, защото са ги очаквали. Виждам блясък в очите, когато им се даде възможност. Защото този проект за изграждане на училищна STEM среда наистина беше много успешен и неслучайно Европейската STEM коалиция ни даде за добър пример.

Когато учителите виждат тази възможност, когато виждат, че учениците са мотивирани и също искат да научат нещо ново, те се интересуват и имат възможност да питат нас. В интернет има изключително много информация. А и когато са предвиждани апаратурите, закупени за техните училищни STEM центрове, е заложено и обучение с тази техника.

Мисля, че учителите са подготвени и оттук нататък ще работят изключително добре в STEM центровете.

**– Как бихте убедили учител с трийсетгодишен стаж, който се чувства несигурен пред изкуствения интелект или роботиката, че тези технологии могат да му бъдат помощник?**

– Когато дойде на обучение при нас, когато започнем да работим реално, когато те се намират в група и правят собствени проекти в нея, те получават практически опит, увереност и се мотивират. Виждаме, че когато идват на обучение при нас, започват да им хрумват много идеи. Започват и да обменят идеи. А ние им създаваме група, в която те да могат да ги използват.

Отделно, на сайта на Националния STEM център са достъпни безплатни ресурси, които учителите могат да използват в петте направления.

**– Казвате мотивираност, но има ли риск технологиите да увеличат неравенствата между училищата в големите градове и тези в малките населени места?**

– Точно затова нашият проект е уникален по Плана за възстановяване, защото не разделя училищата на малки и големи.

Да припомня и процеса на изграждане на училищните STEM центрове. Училищата кандидатстваха към нас с концепция, ние я одобрявахме, след което вече колегите от Изпълнителната агенция „Образование“ финансираха проектите.

Мога да кажа, че от подадените концепции нямаме нито една неприета, всички са одобрени. Връщали сме, разбира се, за обратна връзка и допълнителни материали, съветвали сме колегите. Но нямаме неодобрена концепция.

И в резултат имаме изградени 2200 училищни STEM центъра във всички населени места, без разлика къде се намират те и колко са големи.

**– Говорим за ролята на учителя в обучението по STEM, но как ще изглежда той след десет години според Вас?**

– Труден въпрос, защото никой не може да предсказва бъдещето. Но за мен най-важното е как ще изглежда STEM учителят. Най-хубавото на STEM е, че това е първо интегрираното образование.

В много страни в Европа и в света вече се учат природни науки, а не химия, физика и биология. Защото, когато се преподава комплексно, децата могат да разберат по-добре материала. Много важно при STEM обучението е как теоретичните знания да водят до реални практически умения на децата.

В този ред на мисли, след 10 години си представям всички учители да бъдат мултидисциплинарни и с практическа насоченост.

**– Преминали сте през машиностроене, роботика и киберфизични системи до управлението на STEM центъра. Какво Ви научи този професионален път за значението на непрекъснатото учене?**

– Мога да ви разкажа за моя житейски път. Не е толкова важно, но може би ще е полезно за младите колеги. Когато отидох във Виена като млад докторант, какво ме впечатли най-много? Като млад докторант, бях асистент на професора. Какво се случи още първия семестър, когато дойдоха студенти, които трябваше да обучавам на упражненията. Моят професор имаше голяма стая, в която имаше всякакви части – двигателчета, редукторчета, механични части, сензори и така нататък. И той каза на студентите: „Всеки да се разбере с кого ще бъде в група, всеки да си измисли какво ще прави като упражнение в тази група. Вашите асистенти ще ви помагат“.

Нямате представа какви иновативни щури неща ражда младият мозък. Много ме впечатли как млади колеги твърдяха, че с помощта на камерата на телефона и с алгоритми по шарката на динята ще разберат дали тя е узряла. Казах им, че няма да стане. И имахме спор докрая. Може би уцелваха на 60%, което всъщност е добър начин да си купиш диня.

Наистина трябва да се даде свобода и възможност на младите хора бъдат иновативни, те да са водещите. Да им се даде възможност да развиват своите цели и идеи.

**– Накрая, ако позволите, нияколко блиц въпроса. Може ли робот да бъде по-добър учител от човека?**

– Не.

**– Ще има ли училище без домашни заради изкуствения интелект?**

– Не. Ще има училище с много домашни с помощта на изкуствения интелект.

**– Трябва ли всяко дете да се научи да програмира?**

– Не, защото с помощта на изкуствен интелект вече част от нещата могат да бъдат направени от него.

**– Кое е по-опасно: дете, което не използва изкуствен интелект, или дете, което му вярва безусловно?**

– И двете са опасни. Защото изкуственият интелект трябва да е помощник. Не трябва нито да вярваш безусловно, защото той бърка, нито трябва да не го използваш, защото това може би ще те постави в неравнопоставено положение с тези, които го използват.

**– Ако можехте да промените едно нещо в българското образование още утре, кое би било то?**

– Боря се да се направи един STEM ден в училище. Дали ще е в месеца, дали ще е в седмицата, дали ще е STEM седмица в учебната година. Но искам да има такъв ден, в който децата да се занимават изключително и само със STEM.

**– Ако трябва да посочите три умения, които всяко българско дете трябва да притежава през 2035 г., кои са те?**

– Трябва да имат практически умения в областта, в която искат да се развиват. Със сигурност трябва да имат ясни и точни цели какво искат да постигнат. Когато имат представа къде искат да се развиват, тогава ще дойдат и уменията, които трябва да развият. Просто уменията са различни за целите, които има всяко дете.

**– През годините сме наблюдавали противопоставяне между природните и хуманитарните науки. При смяна на властта понякога се променя и подходът към тях. Къде според Вас е сблъсъкът между двете политики?**

– За мен няма сблъсък, защото мисля, че има много добри хуманитаристи, които могат да се занимават със STEM. Не можем да кажем: това познание е по-важно от другото. Образованието е едно. Крайната цел е детето да придобие такива знания и умения, че да може да живее достоен живот.

Оксфордският университет е номер едно за рекордна 11-а поредна година в международната класация Times Higher Education на най-добрите висши училища в света за 2027 г. Неговият резултат е 97,9 точки, което е леко отстъпление от предходните 98,2 т.

Топ 10 допълват Масачузетският технологичен институт (САЩ) с 97,8 т., „Принстън“ и „Станфорд“ (САЩ) с по 97 т., „Кеймбридж“ (Обединено кралство) с 96,7 т., „Харвард“ (САЩ) с 96,7 т., Калифорнийският технологичен институт (САЩ) с 96,5 т., Имперският колеж в Лондон (Обединено кралство) с 95,2 т., както и Калифорнийският университет – Бъркли, и „Йейл“ (САЩ) с по 94,3 т.

Снимка Пресцентър на МОН



*Дипломите от „Оксфорд“ не се взимат лесно, но продължават да са гаранция за качество на обучението*

# „Оксфорд“ с нов рекорд начело на престижна класация

*Азиатските университети отново се изкачват в рейтинга на Times Higher Education*

Начело на втората десетка в тазгодишната класация Times Higher Education е Университетът „Цинхуа“ (Китай) с обща оценка от 93,9 т., следван от ETH – Цюрих (Швейцария) с 93,6 т., Пекинския университет (Китай) с 92,8 т., Университета на Пенсилвания (САЩ) с 91,5 т., Националния университет на Сингапур с 91,1 т., Чикагския университет (САЩ) с 90,7 т., Университета „Джонс Хопкинс“ (САЩ) и Лондонския университетски колеж (UCL, Обединено кралство) с по 90,3 т., Колумбийския университет (САЩ) с 90 т. и Калифорнийския университет – Лос Анджелис (САЩ) с 89,9 т.

Сред акцентите в тазгодишния рейтинг е фактът, че Азия за първи път изпреварва континентална Европа. Университетът „Цинхуа“ остава на стъпка от топ 10, измествайки Швейцарския федерален технологичен институт в Цюрих (ETH Zurich) от 11-ото място. Тринадесети е Пекинският университет, а Националният университет в Сингапур (NUS) влиза в топ 15, с което за първи път там попадат три азиатски университета.

Китайският „Цинхуа“ бележи ръст най-вече благодарение на увеличаване на чуждестранния академичен персонал и студенти, но растежът се задържа от по-слабо представяне в глобалното съавторство. Подобно е представянето и на Пекинския университет.

Монополът на западните университети в челото на глобалното академично пространство изглежда все по-разклатен, като традиционните мощни институции разчитат на силата на репутацията си, за да компенсират отслабващите резултати от научните изследвания, се посочва в анализ на Хелън Пакър от Times Higher Education за тазгодишните резултати.

Азиатските академични средища възобновяват похода си нагоре в класирането след пауза през миналата година. И това предполага, че дългогодишният световен ред в тази област може да е на ръба на окончателна промяна.

Какво показва още класацията? Великобритания и САЩ продължават доминацията си в топ 10. В англоговорящите страни резултатите на университетите продължават да са подкрепяни от силната им репутацията, но има ясна тенденция на спад в други показатели, включително относно качеството на научните изследвания.

„Железният закон на висшето образование, особено относно научните изследвания, е, че блестящото представяне е устойчиво само с финансиране и особено с публично финансиране. Системите за висше образование, които бележат напредък, дължат това на годишното увеличение на държавното финансиране“, коментира Саймън Маргинсън, професор по висше образование в Университета в Бристол. По думите му частното финансиране „често има обвързаности, които блокират оптималното представяне“.

Обединеното кралство страда особено от финансовите предизвикателства, обхващащи голяма част от сектора на висшето образование, като всички показатели за институционални доходи, приходи от научни изследвания и от индустрията намаляват спрямо останалата част от света. И това води до намаляване на силата и продуктивността на изследванията.

В топ 200 Обединеното кралство е представено от 25 институции, или с една по-малко от миналата година. Според Минг Чен, професор по висше образование в Университета „Шефийлд Халам“, висшите училища на Острова са направили възможното, за да сведат до минимум въздействието на намаляващия брой чуждестранни студенти и спадащото финансиране, включително чрез закриване на курсове, съкращения на персонал, структурни промени и стесняване обхвата на научните изследвания.

„Те са подложени на голям натиск да работят като бизнеси, за да се справят с нарастващите оперативни разходи, но този модел се провали“, отбелязва проф. Ченг.

И още – макар американските висши училища да имат седем места в топ 10, цялостното представяне на страната също бележи спад в по-голямата част от показателите, включително относно силата на научните изследвания, влиянието на цитиранията и чуждестранните студенти. САЩ имат 53 представителя в топ 200, или с два по-малко от миналата година. Сред тях 33% са се изкачили в рейтинга, докато 46 на сто бележат спад.

В противовес висшите училища от Източна и Югоизточна Азия отбелязват цялостно подобрение, водени най-вече от резултатите от научни изследвания. Отчита се и значително подобрение в преподаването.

„Ситуацията от последните 20 години, когато виждахме хора да летят по целия свят – до голяма степен от Азия до пет англоговорящи академични пазара, сега се променя“, посочва Хамиш Коутс, почетен професор в Австралийския национален университет и професор в „Цинхуа“. Според него сега Азия е най-голямата сцена за висше образование в света, раздвижване има и в други части на света.

Китай пречупва тригодишната патова ситуация и тази година в топ 200 вече намират място 17 китайски университета, като 71% от тях са подобрили позициите си.

От друга страна, Япония показва признаци на спад, като Университетът в Токио и Университетът в Киото падат в класацията с едно място и заемат съответно на 27-а и 62-ра позиция, въпреки продължаващите правителствени инвестиции в инициативи за високи постижения на висшите училища.

Относително стабилна остава Австралия, която запазва 10 висши училища в топ 200, като Университетът в Мелбърн се изкачва с три места до 34-та позиция.

Най-високо класираната институция в Латинска Америка е Университетът в Сао Пауло, Бразилия, който отбелязва завръщане на страната в топ 200, заемайки 141-во място. В рамките на региона Бразилия има най-много класирани университети – 58, следвана от Чили с 33 и Колумбия с 24.

Университетът в Кейптаун пък е най-високо класираното висше училище в Африка на юг от Сахара, изкачвайки се до 147-а позиция от 164-та. В региона броят на класираните университети се увеличава от 55 през миналата на 69 тази година, като Нигерия има най-много класирани академични институции – 29.

От арабския свят най-високо класираният представител е нов участник – катарският университет „Хамад Бин Халифа“, който заема 126-о място. Университетът KFUPM (King Fahd University of Petroleum and Minerals) в Саудитска Арабия заема следващото най-високо класиране за региона – 176-о място, което е ръст спрямо 184-тото миналата година.

Анализът отчита още един факт – държави по света все повече се насочват към сливания на висши училища в условията на застаряващо население и финансови предизвикателства, но резултатите не са еднозначни относно подобрение на краткосрочните резултати.

Например Институтът за наука Токио, създаден през 2024 г. чрез сливане на две академични институции, пада в класацията за тази година с почти 20 места, запазвайки позиция в топ 200. В Австралия Университетът в Аделаида, създаден чрез сливане между университета в Аделаида и Университета на Южна Австралия, пада от 133-то до 141-во място.

В опит да се стимулира представянето на световния академичен пазар, във Франция също са формирани няколко мегауниверситета. Така Universite Paris Cite е създаден чрез съюза на два университета – Paris Descartes и Paris Diderot, класирани преди сливането съответно в групата 201 – 250 и на 194-то място. И макар преструктурирането първоначално да включва Paris Cite в топ 200, представянето в последните три години спада, като през тази стига до 201-во място.

Подобно Institut Polytechnique de Paris (IPP), образуван от сливане на Ecole Polytechnique с няколко елитни инженерни училища, не успява да се изкачи значително в класацията и дори тази година пада от 68-а до 75-а позиция.

„Сливанията трябва да се установят“, коментира проф. Саймън Маргинсън. Според него процесът на приспособяване може да отнеме и над десетилетие, а комбинираните марки не постигат незабавно разпознаване. По думите му е твърде рано да се преценяват френските сливания, но очаква в дългосрочен план те да се окажат продуктивни. Особено по отношение на показатели, зависими от размера – например броя на научните изследвания и на цитиранията.

Така или иначе, от 2017 г. насам в световната класация се наблюдава значителен ръст на броя на слетите институции и университетски групи. От само 4 преди девет години те достигат 30 в изданието от 2026 г., като тази година броят им достига 35. АЗ·БУКИ

## Българското представяне

Тази година България е представена в класацията от три висши училища за разлика от предходната, където в групата 1501+ място бяха класирани пет родни университета.

Най-добре се представя Софийският университет „Св. Климент Охридски“, който с обща оценка от 27,1 точки е в групата 1601 – 1800 място. Най-висока оценка от 37 т. най-старото ни висше училище получава за международна перспектива (персонал, студенти и изследователи), качеството на научните изследвания е оценено с 31,1 т., преподаването – с 28,1 т., приносът към индустрията с иновации и открития – 25,1 т., и изследователската среда – 13,4 т.

Другите ни два представителя са Техническият университет в София, който попада в групата 1801 – 2000 място с обща оценка от 24,1 т., и Тракийският университет, класиран в групата 2001+ място с оценка от 20,3 т.

Анализирано е и представянето на още две български висши училища – Университета за национално и световно стопанство и Икономическия университет във Варна, които обаче не попадат в рейтинга.

# Огромна библиотека в малка епруветка

*Асоциация между четенето на книги и четенето на ДНК донася на Ася Асенова победата в конкурса „Лаборатория за слава“*

Докторантът по микробиология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Ася Асенова е тазгодишният победител в националния конкурс за комуникация на наука „Лаборатория за слава“ (FameLab) и ще представя България на международния финал през декември. Форумът се организира от фондация „Красива наука“ в партньорство с Министерството на образованието и науката, „София Тех парк“ и Столичната община. Участниците в конкурса трябва в рамките на три минути да покажат умението си да говорят популярно по научна тема. Журито оценява научната достоверност, ясния и достъпен език, както и артистичността на представянето.

Международният конкурс за комуникация на науката FameLab има за цел да открие, обучи и даде платформа на най-добрите нови гласове на науката по целия свят. Конкурсът е създаден от Челтнъмския фестивал във Великобритания през 2005 г. През 2007 г. той става международен чрез партньорство с Британския съвет. България е сред първите от над 35 държави по целия свят, която започва да организира свой национален конкурс.

Снимка Личен архив




*Ася Асенова и научният ѝ ръководител доц. д-р Илияна Рашева по време на финала на „Лаборатория за слава“*

**Зина СОКОЛОВА**

Ася Асенова вече е доктор по микробиология, тя защити своята дисертация само месец след като спечели конкурса „Лаборатория за слава“ (FameLab). Пътят ѝ към науката започва през 2016 г., когато записва специалността „Биология и английски език“ в Софийския университет. Учебният план предвижда минаване през всички катедри в Биологическия факултет. Това помага на първокурсничката да открие афинитета си към определена биологическа наука.

„В случая това за мен беше микробиологията – подчертава Ася. – Именно по тази причина записах и магистърската програма „Микробиология на микробиологичен контрол“, която впоследствие ме доведе и до това да запиша докторантура в Софийския университет.

Темата ѝ отново е в сферата на микробиологията. По-конкретно, става дума за човешки микробиом на кърмата и на чревен микробиом от новородени и по какъв начин са свързани тези два микробиома. В дисертационния си труд младата изследователка се занимава изцяло с микробиома на кърмата и на фецеса (фекални проби) от новородени. С тази тема Ася се явява и на финала на конкурса „Лаборатория за слава“.

„Именно за това говорех в представянето си на финала на FameLab – как изследваме фекалните материали от новородени – подчертава Ася. – Или по-точно как се изследва това по принцип при хората и каква информация ни дава, колко е важен самият фекален микробиом. Това е нещо, което е било изключително интересно за мен и предполагах, че ще бъде изключително интересно и за публиката.“

И на финала се оказва точно така. За своето представяне пред публика Ася Асенова се

*опитва да направи асоциация между четенето на книги и четенето на ДНК.*

Естествено, самият процес по четене на ДНК, наречен секвениране, е доста по-сложен и изисква много по-продължителна експериментална подготовка, както и много работа.

Ася обаче може да направи съответната асоциация между четенето и информацията, която ни дава ДНК от бактериите във фекалните проби. Информация, която може да говори много за здравето на всеки човек. Тя дълго размишлява върху начина, по който иска да представи своите научни изследвания. Не може просто да вземе една книга, защото ще ѝ пречи на сцената. Затова използва малка книжка, каквато има у дома, за да онагледи сложния казус.

„Просто знаех, че докато я държа в ръце, е ясно, че тя е книга и мога да говоря за четене въпреки размера ѝ“, подчертава тя.

Друг акцент в нейното представяне е бялата ѝ престилка. От едната страна тя е изписана с букви и човек може да направи асоциация между буквите от азбуката, с които формираме думи, и думите, които използваме за формиране на изречения. По същия начин са използвани и структурите на нуклеотиди, като те са равнопоставени на буквите от азбуката и съответно на начина, по който думите формират изречение – така кодоните формират гени и така нататък. Кодоните са тринуклеотидни последователности в молекулата на иРНК (информационна РНК), които носят генетичната информация за подреждането на аминокиселините в белтъците.

„За представянето на моята тема бях подготвила и една фекална проба, която извадих по време на представянето си. Това се оказа доста забавен момент, въпреки че не го бях планирала и не очаквах да стане така. Накрая от журито ме попитаха дали това не е наистина фекална проба. И не беше, естествено.“

Ася се старае да направи модел на пробата от нещо подобно от пластилин. Целта ѝ е да покаже точно с какво работи. И че има корелация между това, което говори, и това, което държи в ръката си. Тя подготвя и една микроепруветка (епендорфка), чиито размери поемат само до два милилитра течност. Идеята е да се покаже как се взима малко количество от цялата проба с идеята да се изолира ДНК. В тази малка епруветка се крие цяла огромна библиотека, която впоследствие учените секвенират – т.е. прочитат и установяват присъствието на различни видове бактерии.

„Това е много малка проба, за чието получаване се изисква дълъг експериментален процес – подчертава Ася. – Защото за изолирането на ДНК от фекална проба например, нещото, с което се занимавам в дисертационния си труд, могат да се използват различни протоколи. Те могат да бъдат от тридесет стъпки или може да бъдат от двадесет стъпки и така нататък. Това е продължителен процес, който изисква да бъдат разрушени бактериалните клетки, което ще доведе до освобождаване на ДНК.

Следват няколко стъпки на пречистване, накрая я освобождаваме от пречистващата мембрана в малък обем течност. След като изолираме ДНК, намножаваме чрез полимеразна верижна реакция (PCR) само определен участък от определен ген, характерен за бактериите. След това маркираме всяка проба с уникален молекулярен код и я изпращаме към секвенатора, който прочита подредбата на нуклеотидите, за да разберем какви бактерии има в пробата.“

Интересно е какво прочитат учените при този експеримент? Те

*виждат доминиращите родове, които са характерни за нашето население,*

като в дисертацията си Ася обхваща също и секвениране на ДНК проби на кърма от българки. А това се прави за първи път на територията на нашата държава. Целта е да се направи сравнение къде се намира България на картата на света по отношение на микробиома на кърмата и по какъв начин този микробиом повлиява формирането на микробиома на фекалните проби от новородени.

Д-р Асенова и нейният основен научен ръководител доц. д-р Илияна Рашева от Софийския университет работят само с проби от здрави майки и здрави новородени. Съществуват и научни публикации, които целят да определят разликите в микробиома на здрави родилки или здрави новородени срещу съответно пациенти с някое заболяване, които са с някакви сходни характеристики със здравите, като например майки, които имат мастит.

„Не сме работили с такива проби – казва Ася. – Нашата цел беше да определим какъв е микробиомът на здрави български майки, и да го сравним с литературни данни от други географски ширини. Сравнението показва, че България определено се намира на картата на Европа по отношение на микробиома на кърма, както и по отношение на фекалния микробиом на новородени. Можем да кажем, че доминиращите родове са сходни с проучвания от Европа, но не са сходни с резултатите от проучвания в други части на света, като например в Азия, където доминиращите родове са по-различни.“

Това може да се обясни с начина на живот, характерен за българките, и с начина на хранене, което също е много важно, когато се формира микробиомът на кърмата. Както и всякакви други фактори, които биха повлияли върху микробиома. Микробиомът е съвкупността от генетичния материал на микроорганизмите, които се откриват в съответните проби кърма или фекални проби. Когато се наблюдава дисбаланс в микробиома, може да се потърси кой е причинителят на този дисбаланс. Микробиомът определено много често може да бъде използван като насока и затова се изследва и при някои видове заболявания.

# Американците Робърт Е. Хол и Майкъл Уудфорд с Нобел за икономика

Робърт Е. Хол (1943) от Станфордския университет и Майкъл Уудфорд (1955) от Колумбийския университет са тазгодишните носители на Нобеловата награда за икономика за работата си върху „микроикономическите основи на макроикономическата стабилизация“, се посочва в изявление на Кралската шведска академия на науките в Стокхолм. Техните научни разработки преосмислят идеите на Джон Мейнард Кейнс и както отбелязва председателят на Комитета по присъждане на наградата Джон Хаслер, осигуряват стабилна теоретична основа за моделите, които днес се използват от централните банки и министерствата на финансите по цял свят за стабилизиране на икономиката.

Трудовете им доказват, че поведението на домакинствата и ценообразуването на бизнеса се определят от очакванията за бъдещето.

„Благодарение на тях сме по-добре подготвени да се справяме с икономически сътресения, като например енергийни кризи или внезапни промени в потреблението на домакинствата“, казва Хаслер.

Двамата учени си поделят парична награда от 12 милиона крони (около 1 071 000 евро).

Наградата за икономически науки е учредена от Шведската централна банка през 1968 г. и се връчва всяка година заедно с Нобеловите награди за физика, химия, медицина, литература и мир.



Робърт Е. Хол



Майкъл Уудфорд

# Поезията се нуждае от историята



Илюстрации Niklas Elmehed

Ан Карсън

Нобеловата награда за литература за 2026 г. е присъдена на канадската писателка Ан Карсън „за нейното смело и новаторско творчество, което в игрив диалог с класическата традиция създава нови форми за съвременната литература“.

Ан Карсън е родена през 1950 г. в Торонто, Канада. През 1981 г. публикува докторската си дисертация в областта на класическата филология, озаглавена *Odi et Amo Ergo Sum*, като през цялата си кариера съчетава писането на поезия с преводаческа дейност и преподаване в различни университети. Почти цялото ѝ литературно творчество е съсредоточено върху пресечната точка между филологическата страст към думите и стремежа на поета към нови значения.

Самата тя определя етимологията на думите като отправна точка за цялото си творчество. Преводите ѝ от старогръцки език могат да се разглеждат като самостоятелни произведения. Сред тях са интерпретацията на фрагменти от стихове на Сафо, озаглавена *If Not, Winter* (2002), както и трагедии като „Електра“ (2001) и „Антигона“ (2015) на Софокъл и „Вакханки“ (2015) на Еврипид.

В обширното си есе „Ерос – сладко-горчивото“ (Eros the Bittersweet, 1986) Карсън полага основите на по-нататъшното си творчество. Книгата, съдържаща блестящо поднесено размишление върху Ерос като същност и движеща сила на поезията, черпи вдъхновение от едно сложно прилагателно име у Сафо, което определя Ерос като съчетание от болка и сладост.

Именно тази отлика – дистанцията между влюбения и възлюбения – придава сила на Ерос и задвижва поетичния процес. Карсън постига това в текстовете си, като непрекъснато въвежда различни гласове, които влизат в диалог помежду си. В „Ерос – сладко-горчивото“ тя говори за „стереоскопично виждане“, което ѝ позволява „да поддържа в равновесие две гледни точки едновременно“.

В цялото си творчество Карсън с лекота изследва възможностите на писането – процес, в който литературната скица се е превърнала в особено ценна за нея форма. Пример за това е *Float* (2016) – творба, състояща се от двадесет и две малки книжки на различни теми, които могат да се четат в произволен ред. Друг пример е *Wrong Norma* (2024) – разнообразна комбинация от текстове със силно изразен перформативен характер, в които Карсън навлиза в различни сфери на изкуството и академичните среди. Съвместната ѝ работа с визуални артисти, хореографи, както и с оперни и театрални режисьори, демонстрира свободата, с която тя подхожда към литературните очаквания и установените правила. Именно това определя изключителното значение, което творчеството ѝ от 90-те години насам има за международната сцена на изкуството и литературата.

# Международното право е абсолютна необходимост

Норвежкият Нобелов комитет присъди Нобеловата награда за мир за 2026 г. на Наванатем „Нави“ Пилай за нейните усилия в подкрепа на мира и международното право. Нобеловата награда за мир за 2026 г. се присъжда на личност, която с изключителна смелост и почтеност е проправила пътя към по-всеобхватен световен правен ред. Тазгодишният лауреат е изиграла ключова роля за осигуряването на съдебно преследване за военни престъпления, престъпления срещу човечеството и геноцид.

Ангажираността на Нави Пилай към универсалните правни принципи и нейният непоколебим морален компас са постоянни величини в дългата ѝ кариера. Родена в семейство от индийски тамилски произход по време на апартейда в Дърбан, Южна Африка, Пилай става юрист и новатор в правото, като се изправя срещу дълбоко вкоренената структурна дискриминация, сегрегация и изключване. Червена нишка свързва ранната ѝ дейност в защита на Нелсън Мандела и други борци срещу апартейда с работата ѝ като съдия по някои от ключовите международни съдебни дела на нашето време. Тазгодишният лауреат значително е разширила обхвата и въздействието на международното право. Тя е заемала длъжността съдия във Върховния съд на Южна Африка, в Международния наказателен трибунал за Руанда и в Международния наказателен съд. Била е върховен комисар на ООН за правата на човека, а доскоро оглавяваше Независимата международна анкетна комисия на ООН за окупираните палестински територии. Днес Нави Пилай е съдия в Международния съд на ООН по делото, в което Мианмар е обвинен в геноцид.

Първата Нобелова награда за мир е връчена преди 125 години. Още тогава Норвежкият Нобелов комитет подчертава значението на разрешаването на конфликти чрез международното право – тема, която остава водеща през цялата история на наградата за мир. Обхватът на международното право се разширява след Втората световна война, особено със създаването на институциите на ООН. Ключовото разбиране е, че трайният мир трябва да се гради върху правни принципи, а не върху волята на силните или върху крехък баланс на силите. През следвоенните десетилетия са въведени допълнителни правни механизми, като процесът набира още по-голяма скорост след края на Студената война.



Нави Пилай

Въпреки това виждаме, че все повече конфликти се решават чрез дипломация, договори и правни механизми, а не чрез заплахи, насилие и война. Както лидерите, така и народите стигнаха до един и същ извод: международното право е в основата на един по-мирен свят.

В момент на екзистенциални предизвикателства – включително повече войни и конфликти, каквито светът отдавна не е виждал, международното право вече не е просто допълнение към мира и сигурността. То е абсолютна необходимост.

Чрез знакови международни съдебни дела Пилай доказа, че правните мерки могат да помогнат за предотвратяването на военни действия и насилие. Тя допринесе също така за укрепването на институциите на международното право. Нейната независимост, експертиза и непоколебимост я превърнаха в един от най-уважаваните международни юристи на нашето време.

# Да пресъздадеш химията на живота

Кралската шведска академия на науките присъди Нобеловата награда за химия за 2026 г. на Анри Каган (Henri Kagan) от Université Paris-Sud, Франция и Кенсо Соай (Kenso Soai) от Токийския научен университет „за откриването на нелинейни ефекти и автокатализа в асиметричния органичен синтез“.

Някои молекули, като например аминокиселините, съществуват като два варианта, които са огледален образ един на друг. Живите организми обаче съдържат само един от тези огледални образи. Как е могла да възникне подобна химическа асиметрия, дълго време е загадка за химиците. Анри Каган и Кенсо Соай намират решение на тази загадка.

Химията на живота е това, което химиците наричат хомохирална (от гръцките думи homo – еднакъв, и chiral – ръка). Подобно на ръцете, всички аминокиселини съществуват като два огледални варианта, но само единият от тях се среща в протеините във вашите клетки. Другият рядко се среща в природата.

Дълго време учените се питат как може да се появи хомохиралността. Когато започват да експериментират с химични реакции, които могат да образуват две огледални молекули, те винаги получават равни пропорции и на двете. Изследователите обаче се стремят да създадат само един от тези огледални изомери, защото при разработването на молекули, които ще взаимодействат с живи същества – например във фармацевтичните продукти, само един огледален изомер ще има желания ефект.

Нобеловата награда за химия за 2026 г. е признание за открития, които са позволили на химиците да предизвикат химични реакции, водещи до хомохиралност.

„Анри Каган и Кенсо Соай са предоставили решение на химическа мистерия, която е на повече от век: как хомохиралността може да възникне спонтанно. Химичните реакции, които са развили, са впечатляващи“, казва Хайнер Линке, председател на Нобеловия комитет по химия.

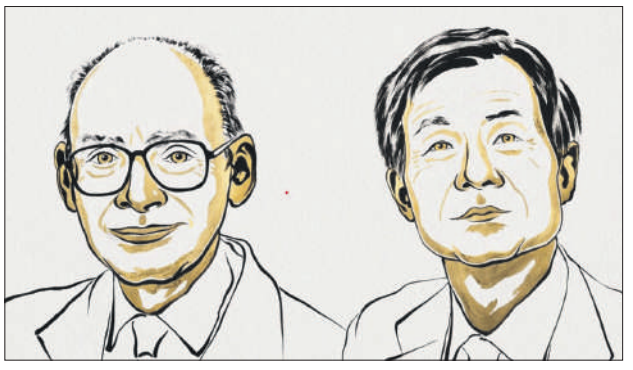

Анри Каган Кенсо Соай

Анри Каган открива нов начин за манипулиране на химични реакции. Това му позволява да създаде преобладаващо количество на един от огледалните образи на химичните съединения, отколкото се е смятало за възможно преди това.

Кенсо Соай проектира първата химическа реакция, при която се образува само един от потенциалните огледални образи. Освен самия живот никой друг не е постигал това. Реакцията на Соай е един от най-зрелищните химични експерименти, провеждани някога.

Техните открития са революционни за разработването на реакции за производството на фармацевтични продукти, вкусове, аромати и нови материали.

# От детската градина до първия XII клас

*Българското училище „Аз Буки Веди“ в Кьолн започва учебната година с 300 деца и шестима бъдещи абитуриенти*

**Антоанета НАЙДЕНОВА**




*Снимка БУ „Аз Буки Веди“ – Кьолн*

Всички деца са добре дошли в училището в Кьолн



Възпитаниците на „Аз Буки Веди“ имат много таланти

За първи път в своята история Българското неделно училище „Аз Буки Веди“ в Кьолн има XII клас през тази учебна година. Шестимата бъдещи абитуриенти са част от дългия път на школото от родителската инициатива, поставила началото му през 2009 г., до едно от най-големите български училища зад граница. Трима от младежите са в него още от детската градина, четвъртият и петият са се присъединили по-късно в началните класове, а шестият се обучава изцяло дистанционно, след като се е прехвърлил от Хамбург.

„Искрено се радвам! Когато поех училището, то беше само до V клас и някак ми се струваше недовършено“, споделя училищният ръководител Росица Байрактарски. През годините постепенно са разкривани следващите класове. Имало е и по-големи ученици, но групите се разпадали, преди да достигнат до завършването на XII клас.

Една от причините е нарастващото натоварване на младежите в германската образователна система. След X клас мотивацията им да продължат в българското училище, допълнително намалява, тъй като тогава вече могат да положат пред германските образователни власти изпит по български като наследствен език. Получената оценка се вписва в дипломата им за средно образование след X клас и участва при образуването на общия бал.

Учениците имат възможност да положат и изпит за удостоверяване на равнище по български език към Департамента за езиково обучение на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Досега обаче няма възпитаник на училището, който да е продължил висшето си образование в България.

**Десет класни стаи и три смени**

През учебната 2026/2027 г. в „Аз Буки Веди“ се обучават над 300 деца. Най-голям е бил броят им преди две години, когато надхвърля 330. През миналата учебна година учениците са около 315, а сега броят им леко намалява.

„Преди две години изведнъж дойдоха много деца и се разраснахме, макар че и преди това постепенно растяхме“, обяснява Байрактарски. Според нея промяната може да е свързана и с намаляването на миграцията от България към Германия, но уточнява, че това е нейно наблюдение, а не официална статистика.

Занятията се провеждат в десет помещения в центъра на „Каритас“ в кьолнския квартал „Калк“. Част от стаите са по-големи, а други са предназначени за малобройни класове, което изисква внимателно разпределение. Осигурено е и кафене, където родителите могат да изчакват децата си.

За да успеят всички присъствени групи да проведат занятията си в събота, учебният ден е организиран на три смени. Първите часове започват около 8,30 ч., а последните приключват след 17,30 ч. Обикновено един учител води последователно по три класа.

„Съботата е много дълъг и натоварващ ден. Не ни се иска да имаме занимания и в неделя, защото преподавателите работят и през седмицата. За тях би било убийствено да останат съвсем без почивен ден и без време за семействата си“, отбелязва училищният ръководител.

Онлайн занятията започват на 2 септември, а първият присъствен учебен ден е на 5 септември. Дистанционните часове се провеждат в сряда, четвъртък и петък следобед. Около 70 от децата са в дистанционна форма с частично присъствие и посещават на място 30% от занятията. Присъствените и онлайн класовете се движат паралелно по учебния материал, за да могат учениците да



Росица Байрактарски, директор

преминават от едната форма в другата, без да изостават. Това помага и когато поради семейно събитие или друга причина дете не може да присъства в събота.

**81 деца преди първи клас**

Особено впечатляващ е броят на най-малките – 81 деца в предучилищна възраст. За три- и четиригодишните има две смесени групи в детския кът. Следват две подготвителни групи за петгодишни, а към училището работят и три предучилищни класа, обикновено за деца на шест и седем години.

В детската градина всички са заедно, независимо дали българският е техен първи или втори език и дали растат в българско или смесено семейство. От предучилищна възраст обаче обучението се разделя според езиковите им умения. Училището има класове за децата, които владеят български, и отделно направление за изучаването му като втори език. Най-малките в езиковата предучилищна група започват от ниво A0 – с първите думи, представянето и общуването в основни житейски ситуации. След това преминават през езиковите нива A1.1, A1.2, A2.1 и A2.2.

Засега обучението в това направление достига само до IV езиков клас. Причината не е липса на интерес, а недостигът на подготвени преподаватели. С децата, изучаващи български като втори език, работят само Росица Байрактарски и Елена Атанасова.

„Това е наше препъникамъче, което без преподаватели не можем да преодолеем. След IV езиков клас губим деца, защото няма кой да поеме следващото ниво“, признава директорката.

**Девет учители за над 300 деца**

Новата учебна година започва с девет титулярни учители. През лятото една от преподавателките се е върнала в България, а училището продължава да търси нови кадри и заместници. Кандидати има, но невинаги са подготвени за спецификата на работата. Част от тях отдавна не са преподавали, други имат само допълнителна педагогическа квалификация или нямат практически опит. След интервю всеки кандидат провежда пробен урок, а при необходимост преминава през наблюдение на занятия, практика и период на адаптация. Досега обаче училището не е намерило човек, който да отговори на изискванията и да остане.

Работата предполага преподавателят да води както присъствени, така и онлайн занятия и да се впише в общата педагогическа концепция. Това допълнително стеснява кръга от кандидати. Учителите, които биха работили само дистанционно, са повече, но училището държи на приемствеността между двете форми.

Още по-сериозен е проблемът при българския като втори език. Вече има утвърдена учебна програма. Но според Байрактарски все още липсват цялостна система, достатъчно подходящи учебни помагала и подготовка на учители за работа с многоезични деца в чуждоезикова среда.

„Необходими са не просто помагала, а система, която може да бъде използвана, както и обучение на учителите. Те са основният ресурс, с който работим в чужбина“, подчертава тя.

От преподавателите се очаква да се справят с хетерогенни групи, в които децата имат различна езикова биография, различна степен на владеене на български и различни образователни потребности. Често учителят трябва сам да създава или адаптира материалите си. Според Байрактарски бавното решаване на този проблем има далечни последици. Дете, което не успее да овладее езика, постепенно губи не само връзката с българската култура, но и възможността пълноценно да общува и да се ориентира в България.

„Тези деца няма да могат сами да уредят документите си, трудно ще участват в обществения живот и вероятно няма да им бъде приятно да пътуват до България, ако не говорят езика. Разбира се, той може да бъде научен и по-късно, но колко хора ще отделят необходимото време“, пита тя.

**Два маршрута отвеждат учениците в България**

През новата учебна година възпитаници на „Аз Буки Веди“ ще преминат по два маршрута в България по Националната програма на Министерството на образованието и науката „България – образователни маршрути“.

Първи ще пътуват гимназистите, сред които и бъдещите абитуриенти. От 26 до 31 октомври 20 ученици от VI до XII клас ще посетят София, Рилския манастир, Сандански, Разлог, Мелник, Петрич, Рупите и Банско. Групата ще бъде водена от Росица Байрактарски и класния ръководител на XII клас Даниела Сула.

Вторият маршрут – „Врачански Балкан“, е планиран за пролетната ваканция, от 21 до 26 март 2027 г. В него ще участват ученици от I до V клас с преподавателите Ивелина Стефанова и Радостина Божинович. Децата ще бъдат настанени в село Зверино, откъдето ще посетят Враца и прохода Вратцата, връх Околчица, пещерата Леденика, Божия мост, Ритлите, Лютиброд, Искърското дефиле и Черепишкия манастир. Част от преживяното ще ги подготви за бъдещите уроци за Христо Ботев и за разказа „Една българка“ на Иван Вазов.

Училището участва в Програмата още от нейното начало, но организирането на пътуванията става все по-трудно. Самолетните билети до България са за сметка на семействата, а определените средства за маршрута невинаги са достатъчни за предложенията на туроператорите.

„Някои фирми настояват да съберем група от 40 ученици. За едно българско училище в чужбина това е почти невъзможно – трябва едновременно да осигурим 40 деца на близка възраст и четирима придружаващи учители“, обяснява Байрактарски.

Други оферти предвиждат доплащане от родителите, което тя се стреми да избегне, тъй като семействата вече поемат пътуването до България. Тази година е намерен компромисен вариант с по-малко доплащане. Единият маршрут ще бъде и без екскурзовод, което означава, че учителите трябва сами да се подготвят и да представят част от обектите, наред с отговорността за децата.

„Маршрутите са страхотни и програмата е много добра. Трудността е да намерим туроператор, който може да изпълни условията в рамките на определения бюджет“, обобщава тя.

**Първите дванайсет нови носии**

Въпреки недостига на учители училището запазва основните си извънкласни инициативи. През тази година работят три групи по народни танци. Със средства от организираните от родителите коледни базари са поръчани първите 12 автентични детски носии, изработени от традиционни материали.

Веднъж месечно в неделя продължава инициативата „Българският език на път“. Тогава децата разговарят и учат на български извън класната стая – в музеи, паркове, гори и други места в Кьолн и околността.

Остават и четирите традиционни фолклорни работилници под общия надслов „Майсторете, ръчички, за радост на всички“. В тях учениците рисуват, бродират, работят с глина, изработват сурвачки и мартеници, боядисват яйца, плетат лазарски венци и приготвят празнични печива.

Засега театралният клуб няма да продължи, защото преподавателите са ангажирани с трите учебни смени. Екипът успява да съхрани утвърдените инициативи, но не разполага с капацитет да добави нови.

„Не съм загубила надежда, че ще се появят кандидати, които имат времето, енергията, вдъхновението и компетентностите да се включат активно. Имаме нужда от тях и продължаваме да ги очакваме“, казва Росица Байрактарски.

Министерство
на образованието и науката
**Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“**

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ

1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
**https://www.azbuki.bg**

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

**Национален седмичник за образование и наука**

АЗ·БУКИ
ISSN 0861-3990

**Редактори:**
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kocheva@azbuki.bg
Антоанета Найденова
a.naydenova@azbuki.bg
Виктория Гълъбова
v.galabova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg

**Графичен дизайн:**
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

**Стилист-коректор:**
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

**Фоторепортер:**
Олег Попов

**Реклама и разпространение:**
izdatelstvo.mon@azbuki.bg

**Кореспонденти в страната:**
**Белене** – Ралица Господинова
088 7418349
**Бургас** – Дона Митева
0898361338
**Варна** – Розалина Димитрова
088 339920
**Видин** – Бориславa Борисова
vidinster@gmail.com
**Пловдив** – Деляна Лукова
088 7271712
**Смолян** – Ангел Добриков
088 9703271
**Кюстендил** – Северина Димитрова
089 5789515

**ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:**
Стоян Стоянов
**Предпечатна подготовка:**
НИОН „Аз-буки“
**Печатница:** „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

**Неподписаните снимки в броя са от архива на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа**

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на вестника

**НИОН „Аз-буки“ издава научните списания:**

„Български език и литература“
„Чуждоезиково обучение“
„Математика и информатика“
„Педагогика“
„Професионално образование“
„Философия“
„Стратегии на образователната и научната политика“
„История“
„Обучение по природни науки и върхови технологии“

# Писма с детски послания свързват Бургас и страната

**Дона МИТЕВА**

Истинското писмо отново се превърна в повод за вълнение, творчество и нови приятелства сред децата в Бургас и областта. По повод Световния ден на пощата – 9 октомври, ученици и деца се включиха в националната инициатива „Писмо пътува из България“. Тя връща фокуса към традиционното общуване чрез ръкописни послания, картички и рисунки.

Кампанията е по идея на 12. ОУ „Васил Левски“ в Перник и се осъществява с подкрепата на „Български пощи“. В нея участват над 500 училища и повече от 10 000 ученици от различни възрастови групи.

Идеята е класове от различни населени места да се свържат чрез писма, да разкажат за себе си и да създадат нови приятелства отвъд границите на собственото си училище. За част от тях това е непознат до момента начин за комуникация.

Сред участниците в инициативата са първокласниците и второкласниците от ОУ „Любен Каравелов“ – Бургас. Децата от I$^{А}$ и II$^{А}$ клас посетиха Старата поща в града, където се запознаха с пътя на писмото. Те научиха за развитието на пощенските услуги и за начина, по който писмата са достигали до адресатите си през различните периоди. За част от малките участници това е и първа по-близка среща с традиционната картичка като средство за общуване.

Второкласниците изпратиха послание до ученици от село Гавраилово, община Сливен. Освен писмото те подготвиха шаблони на рибки и пожелания за своите връстници. Първокласниците пък адресираха своето послание до СУ „Васил Левски“ – Стара Загора, като добавиха късметчета и картички.

Под ръководството на своите учителки децата имаха възможност сами да напишат картички, да поставят марки и да видят как се отбелязва пощенското клеймо. Много от тях избраха да отправят послания и към своите майки.



*Снимка „Черноморски фар“*

В инициативата се включи и ДГ „Детелина“ от Поморие, която отправи покана към първокласниците от ОУ „Христо Ботев“ в града да се присъединят към кампанията.

Малките ученици подготвиха писма до децата от детската градина. В тях те разказаха за първите си стъпки в училище, за игрите, новите знания и преживяванията си в класната стая. Към посланията добавиха и рисунки – така превърнаха писмата в личен подарък за по-малките си приятели.

Инициативата създаде възможност за общуване между деца на различна възраст и показа как една проста идея може да насърчи любопитството, съпричастността и желанието за споделяне.

„Писмо пътува из България“ напомня, че дори в дигиталния свят ръкописното послание има своя неповторима стойност. Подготовката на писмата даде възможност на децата да упражняват писането, да изразяват мислите си и да вложат лично отношение в думите, които отправиха към непознати връстници.

Всяко писмо носи не само информация за училището и населеното място, от което идва, но и частица от детския свят – рисунка, пожелание, споделен спомен или мечта. А очакването на отговор превръща обикновената пощенска пратка в начало на ново познанство.

## ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ



**Тодор КАПИТАНОВ**

**Трудовият стаж по смисъла на Кодекса на труда е времето, през което работникът или служителят е работил по трудово правоотношение, както и времето, през което лицето е работило като държавен служител. Законът обаче предвижда редица случаи, при които за трудов стаж се признава и време, през което човек фактически не е работил.**

**Такъв е случаят с почивните и празничните дни, както и с ползването на платен отпуск. За трудов стаж се признават всички платени отпуски независимо от тяхното основание и начина на заплащането им. Това означава, че например периодът на платения годишен отпуск е част от трудовия стаж, въпреки че през тези дни работникът или служителят не изпълнява трудовите си задължения.**

### Кога времето, през което не работим, се зачита за трудов стаж?

За трудов стаж се зачита и отпускът при временна неработоспособност. Това се отнася както за случаите на общо заболяване, така и за трудова злополука, професионална болест, карантина, гледане на болен член на семейството и останалите случаи на временна неработоспособност, предвидени в Кодекса на труда. Законът изрично признава за трудов стаж и неплатения отпуск за временна неработоспособност. Затова дори когато работникът няма право на парично обезщетение за даден период от болничния, това не означава автоматично, че времето няма да бъде признато за трудов стаж.

Особени правила действат при обикновения неплатен отпуск, който работникът или служителят ползва по свое искане. Съгласно Кодекса на труда до 30 работни дни неплатен отпуск в рамките на една календарна година се признават за трудов стаж. Времето над тези 30 работни дни се зачита за трудов стаж само когато това е изрично предвидено в Кодекса на труда, в друг закон или в акт на Министерския съвет.

За трудов стаж се признава и времето, през което работникът или служителят участва в курсове, школи или други форми за професионална квалификация и преквалификация с откъсване от работата. Причината е, че макар през този период лицето да не изпълнява обичайните си трудови задължения, трудовото правоотношение продължава да съществува.

Същото важи и когато работникът или служителят неправомерно не е допуснат до работа. Ако работодателят не позволява на лицето да изпълнява работата си, без да има законово основание за това, периодът на неправилното недопускане се признава за трудов стаж. За трудов стаж се зачита и времето, през което трудоустроен работник или бременна работничка не работи, защото работодателят не е предоставил подходяща работа съобразно предписанието на органите на медицинската експертиза.

Законът урежда и някои случаи на отстраняване от работа във връзка с наказателно производство. Когато работникът или служителят е бил отстранен от работа след привличането му като обвиняем, периодът може да бъде признат за трудов стаж, ако впоследствие лицето бъде оправдано или наказателното производство бъде прекратено поради това, че не е извършило деянието или деянието не представлява престъпление.

Важно е да се знае, че в някои случаи законът признава трудов стаж дори когато през съответния период изобщо не е съществувало трудово правоотношение. Най-често срещаният пример е незаконното уволнение. Когато уволнението бъде признато за незаконно от компетентния орган, за трудов стаж се признава времето, през което работникът или служителят действително е останал без работа вследствие на уволнението – от прекратяването на трудовото правоотношение до възстановяването му на работа. Ако през част от този период лицето е работило при друг работодател, този период не се зачита втори път на основание незаконното уволнение.

Следователно трудовият стаж не се формира единствено от дните, през които работникът реално е бил на работното си място. Кодексът на труда защитава редица периоди на отсъствие и ги приравнява на време, признато за трудов стаж, когато са налице предвидените в закона условия.

*Справка:*
*чл. 160, ал. 3 от Кодекса на труда; чл. 351 от Кодекса на труда; чл. 352 от Кодекса на труда; чл. 354 от Кодекса на труда.*

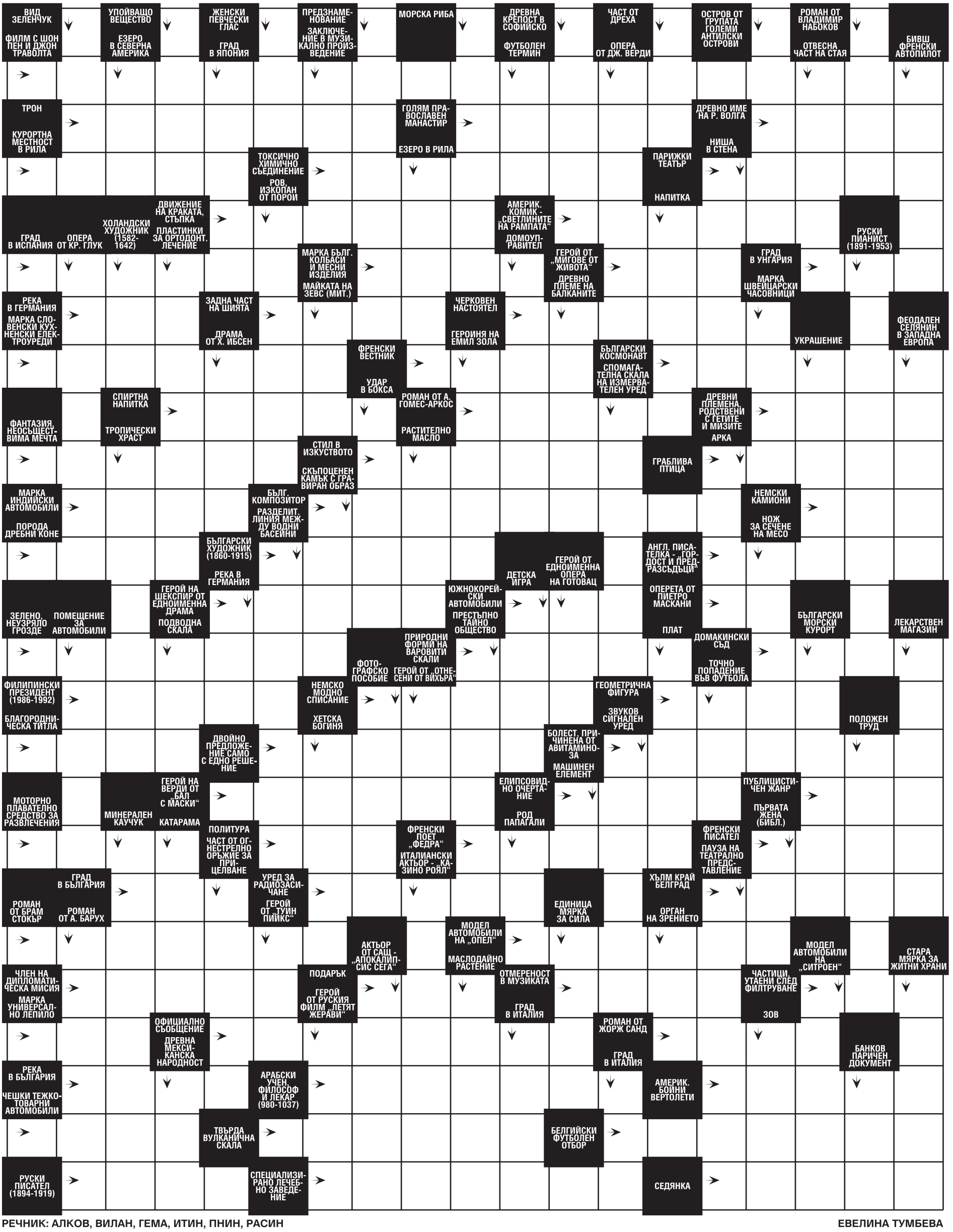


**РЕЧНИК: АЛКОВ, ВИЛАН, ГЕМА, ИТИН, ПНИН, РАСИН**

**ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА**

**Отговори от миналия брой**

**Водоравно:** "Цитаделата". Лимонада. Карол (Луис). Мен. Ера. Елан. Отбор. Пустош. Татари. Ол. Еолит. Тип. Дек. Овал. Тал (Михаил). Лила. Амина. Ипон. Китара. "Ени". Каолин. Алб. Дорит. Ев. Миниатюра. Склад. Ланец. "Зането". "Аелита". Нивелир. Талант. Нут. Зиб. "Там". Торес (Корайма). Пара. Кубатура. Игуана. "Ниса". Етика. Снайпер. Ник. Мамба. Кмет. Полански (Роман). Аорта. "Тилт". "Ю Ту". Енергия. Мицел. Иск. Ларина. Лина. АТА. Вини (Алфред дьо). Антитеза. "Милана". Юрта. Оноре. Рол (Мишел). Ток. "Тойо". Илин (Яков). Моп. Бонапарт. "Вината". Павел. „Тамара“. Ратан. Поток. Вале. Янки. Ики. Равик. Неруда (Пабло). Саван.

**Отвесно:** Диктовка. Аникино. Стиропор. Табла. Омнибус. Люк. Лопата. Каро. Лилиев (Николай). Банат. Вал. Вов. Доре (Гюстав). Пинцета. Инулин. Беки. Бел. Отони. Латекс. "Анатол". План. Азимут. „Кери“. ОН. Самуил. Атар. Римини. Юкатан. Тест. Клюн. Така. Енар. Пале. Кант. Либрето. Амарант. Амер. Офит. "Атари". Бог. "Татра". Илеш (Бела). Лад. Олег. Арили. Отряд. Ир. Тарос. "Асус". "Тя и той". "Ана". "Амати". Аркан. Анка. Ненов (Димитър). Апа. Илет. „Нам“. Мазо. Ирис. Анет. Метал. Пайети. Арина. Аладин. Дина. Птица. Елатив. Ударение. Турне. Лето. Итака. Аника. Врата. Ритла. Ананин (Иван).

# АБОНАМЕНТ 2027


Днес в броя

Фонд „Научни изследвания“ отличи 22 успешни проекта в 11 области

Проф. Станислав Семерджиев – преподавател в Шуменския университет, ръководител на специално създадения център към Международния център по фолклористика, работещ за опазване традиционната култура на малките традиционалности и културните особености на Китай, както отличена чрез тазгодишните работи на своите студенти

Румен Стоилов, водещ учен на международния институт по биология към Българската академия на науките – БАН, разработи метод за проследяване движението на човешки хромозоми в метафаза, спадащ за пробивния на разработения в молекулярната биология, спечелил и медицината

АЗ·БУКИ

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Над 3100 зрелостници на допълнителна матура

2780 лв. за асистент във висше училище

*Министерският съвет увеличи нормативите за изразжда на един студент в общо 48 професионални направления*

## Абонирайте се *В РЕДАКЦИЯТА* с отстъпка

| Изданията на „Аз-буки“ | Цена за година |
|---|---|
| Български език и литература | 30,00 € |
| История | 30,00 € |
| Математика и информатика | 30,00 € |
| Педагогика | 63,00 € |
| Професионално образование | 26,00 € |
| Стратегии на образователната и научната политика | 39,00 € |
| Философия | 24,00 € |
| Обучение по природни науки и върхови технологии | 26,00 € |
| Чуждоезиково обучение | 30,00 € |
| Вестник „Аз-буки“ | 57,60 € |
| **Цена за година онлайн** | |
| Вестник „Аз-буки“ | 49,00 € |

**5%** от цената – при **ТРИ** и повече издания

**10%** от цената – при **ПЕТ** и повече издания

**15%** от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

**www.azbuki.bg**




Снимката участва в десетото издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“, организиран от „Аз-буки“. Автор ***Стефани Георгиева, IV клас, ОУ „Св. княз Борис I“ – Бургас***

## XI НАЦИОНАЛЕН ФОТОКОНКУРС
## „В моето училище е най-хубаво“
***Под патронажа на министъра на образованието и науката***

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за XI издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“.

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

За участниците от първата възрастова група – I до VII клас, Фотоконкурсът се провежда без предварително зададена от организаторите конкурсна тема.

За участниците от втората възрастова група – VIII до XII клас, Фотоконкурсът се провежда по предварително определени от организаторите две конкурсни теми:

- „Улови мига в училище“ – репортажна снимка, която изобразява емоция, действие или важен момент от училищния живот;
- „Героите на моето училище“ – портретна фотография – снимки на ученици, учители или вдъхновяващи личности в училище.

Авторските творби се приемат до 30 ноември 2026 г. на имейл: konkurs@azbuki.bg.

Подробните правила за участие са публикувани на https://azbuki.bg/

Победителите в първа възрастова група ще получат предметни награди, а отличените в двете категории във втора възрастова група – годишни стипендии. Те ще бъдат оценявани от жури от доказали се професионалисти във фотографията.

Най-добрите 12 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2027 г.

Редакционната колегия на списание „Обучение по природни науки и върхови технологии“ на НИОН „Аз-буки“ за трета поредна година обявява

**НАЦИОНАЛЕН КОНКУРС ЗА НАУЧНА СТАТИЯ**
на тема
„Природни науки и иновации в образованието“,
посветен на 133 години от рождението на Теодора Райкова-Ковачева

**Краен срок за участие: 30.10.2026 г. (включително)**




В конкурса могат да участват действащи учители от цялата страна, докторанти, постдокторанти и млади учени от български висши училища и/или научни организации с научни статии в областта на образованието по природни науки и свързаните с него области за всички образователни нива – от ранното обучение по природни науки, средното и професионалното образование до висшето образование и обучението през целия живот.

Участието в конкурса е безплатно и индивидуално. Всеки участник може да представи не повече от една научна статия.

**ИЗИСКВАНИЯ**

Научните статии, изпратени за конкурса, трябва да са резултат от собствената творческа дейност на участника, да са написани лично от него и той да е единствен носител на авторските и сродни права по смисъла на Закона за авторското право и сродните му права. Не се допускат до участие и класиране статии, за които е установено плагиатство и/или ползване на генеративен изкуствен интелект (AI).

Научните статии, изпратени за участие в конкурса, не трябва да са:

– представяни или разпространявани преди това в печатни, електронни или други медии, списания, издания;

– участвали в други конкурси и/или аналогични форми на изява.

**УСЛОВИЯ И РЕД ЗА ПОДАВАНЕ**

Желаещите да участват в конкурса, изпращат своите ръкописи по електронен път на следната електронна поща: science@azbuki.bg.

Крайният срок за подаване на научни статии е 30.09.2026 г., като за валидни се считат постъпилите материали до 23:59 ч. на тази дата.

**НАГРАДИ**

Организаторът присъжда следните награди:

- първа награда: 500 евро;
- втора награда: 300 евро;
- трета награда: 150 евро;
- специална награда: издание от списание „Обучение по природни науки и върхови технологии“.

Победителите ще бъдат обявени на специална церемония, както и в изданията на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“.

С пълния текст на Регламента за организиране и провеждане на Националния конкурс за научна статия може да се запознаете на електронната страница на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“ – www.azbuki.bg.

ISSN 0861-3990 41